Mr. V. Janušonis, M.D
W 347 S 4948 C T H "G"
Dousman, WI 53118

1982 / BIRŽELIS - JUNE / Nr. 6(140) $1.00

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVIDO BIBLIOTEKA

Alp1752

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

Sovietinė ekonomija auga vis lėtesniais tempais, o žemės ūkis net smunka. Taip 1981 m., palyginus su ankstesniais, žemės ūkio gamyba Sovietų Sąjungoje sumažėjo 2%. Ypač didelis smukimas pastebimas gyvulininkystės srityje. Gyventojų skaičius auga, jų reikalavimai kyla, o maisto gamyba geriausiu atveju stovi vietoje ar reliatyviai menkėja. Padėtį šiandien dar komplikuoja reikalas padėti Lenkijai ir maistu, ir kitaip. Dėl to atsiranda maisto trūkumai; eilės prie krautuvių erzina sovietinį pilietį. Reikalas importuoti didelį kiekį grūdų pareikalauja bilijonų „kietos" valiutos, kuri taip reikalinga Vakarų technologijai įsigyti ir pramoninei gamybai iš lėtų augimo tempų išvaduoti.

Žemės ūkio krizės gilumą liudija Vakarus pasiekusi studija, paruošta specialaus sovietų valdžios komiteto. Pagal šią studiją, pvz., beveik pusė bulvių derliaus prarandama dėl darbo, technologijos, sandėlių, transporto trūkumų. Sovietų pilietis per metus suvalgo 54 kg. mėsos mažiau, negu reikalauja sveikatos standartai.

Todėl žemės ūkis yra ne tik ekonominė, bet ir gili politinė problema. Vakariečiai mano, kad jai išrišti reikalinga atatinkama materialinio suinteresuotumo sistema, gerokas nusisukimas nuo „socialistinio" į „privatinį" ūkininkavimą. Tačiau atrodo, kad jei ir bus einama ta linkme, tai tik labai ribotai, nes tokios reformos turi per daug politiškų implikacijų partijai ir ideologijai. Šiuo klausimu įvyko Maskvoje partijos plenumas (gegužės mėn. 24 d.), kuris lyg ir patvirtina tuos vakariečių spėliojimus. Pagal ankstyvas žinias, plenume priimtas planas bandys žemės ūkio gamybą kelti didesniais investavimais į mašinas, sandėlius, transportą, organizacinėmis priemonėmis (tipiškas sovietinio biurokratizmo pakartojimas) ir tik ribotai plės privatiškų ūkelių iniciatyvą. Žemės ūkio specialistai abejoja, ar tokios reformos, duodančios iš tikro tik daugiau to pat, kas buvo, išvestų ūkį iš merdėjimo.

Lietuvoje žemės ūkis yra palyginus vienas iš produktyviausių Sovietų Sąjungoje. Net ir nepalankių atmosferinių sąlygų atveju, 1981 m. Lietuvoje žemės ūkio gamyba pakilo 10%, ypač augalininkystės sferoje pakilimas buvo akivaizdus. Tuo tarpu gyvulininkystėje, kurioje Lietuva specializuojasi, stovėta vietoje ar net atsilikta. Taip, pvz., valstybė supirko mažiau gyvulių ir paukščių skerdienos negu 1980 m. ir praktiškai tiek pat pieno ir kiaušinių.

Aišku, Lietuva pagamina maisto keleta kartų daugiau negu reikia jos gyventojams. Tačiau ji turi maitinti kitas „broliškas respublikas" ir paskutiniu metu tikriausiai kaimynus lenkus. Už visą tai gauna valstybės nustatytas kainas. Todėl ir Lietuvoje maisto trūkumas bei eilės. Todėl ir čia, nežiūrint reliatyviai neblogų rezultatų, spaudimas kelti žemės ūkio gamybą, rūpinimasis dėl kai kurių gamybos sričių smukimo ar stagnacijos. Nenuostabu, kad prieš plenumą Maskvoje ir Lietuvoje pasirodė eilė pasisakymų ir straipsnių apie žemės ūkio problemas. Tad pažvelkime į keleta tipiškų tos problemos nagrinėjimų, pasirodžiusių Lietuvos spaudoje.

turinyje

KALBOS APIE DOROVĘ

Nuo rimtos filosofijos iki tuščiažodžiavimo svyruoja Lietuvos išleistas „Etikos etiudų" rinkinys.

APIE PARTIZANINĮ KARA LIETUVOJE IR JO PRIEŽASTIS

Pokalbis su aktyvia pokario rezistencijos dalyve Elena Juciūte.

ROMANAS IR APYSAKA

Pereitų metų išeivijos literatūrinio derliaus apžvalga.

DIDŽIOJI LIETUVOS KUNIGAIKŠTYSTĖ

Ką apie ją rašo vokiečių istorikai?

SKILTYS, LAIŠKAI, RECENZIJOS
KRITIKA IR POLEMIKA
LIETUVOS KRONIKA
IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

ŽEMĖS ŪKIS

„ŽEMĖ SKOLINGA NELIEKA . . ."

Š.m. balandžio viduryje įvyko Lietuvos komunistų partijos Centro komiteto plenumas jaunimo ideologiniam auklėjimui apsvarstyti. Tarp kalbėtojų buvo ir partijos pirmasis sekretorius Petras Griškevičius. Plenume jis reikalavo, kad auklėtojai praeities „vargus" priešpastatytų dabarties „atsiekimams". Bet kaip dabar tuos atsiekimus aiškinsi, jei po keturiasdešimt socializmo statybos metų pritrūksta maisto, jei gyventojų dieta dažnu atveju blogesnė negu buržuaziniais laikais? Reikia kaip nors surasti atsakymą, kad jaunimas įtikėtų socializmo pranašumu. Štai kaip Griškevičius aiškina maisto trūkumą Lietuvoje (žr. jo kalbos ištraukas Tiesoje, *1982 m. balandžio 18):*

Kalbėdamas tarybinių profsąjungų suvažiavime ir iškilmėse Taškente draugas L. Brežnevas dar kartą pabrėžė aprūpinimo maisto produktais klausimo svarbą. Partija ir vyriausybė daro viską, kad sunkumai šioje srityje būtų įveikti . . . (. . .)

Kalbėdamas apie gyvulininkystės uždavinius, draugas L. Brežnevas Taškente pabrėžė, kad šios šakos vystymasis dar atsilieka nuo sparčiai augančių gyventojų poreikių. Šią kritiką visiškai priimame ir mes.

Padėtis gyvulininkystėje kelia vis didesnį susirūpinimą. Nelabai džiugina ir pirmojo ketvirčio rezultatai. Pieno gamyba visuomeninio sektoriaus ūkiuose palyginti su pirmuoju praėjusių metų ketvirčiu sumažėjo dviem procentais. Tuo tarpu lyginant rajonų rezultatus iš karto matyti labai didelis skirtumas. Septyniolikos rajonų ūkiuose pieno gamyba kiek padidėjo, o Radviliškio, Jonavos, Akmenės, Pakruojo rajonuose—net 5-10 procentų. O Šakių, Vilkaviškio, Anykščių rajonuose pieno primelžimas palyginti su praėjusiais metais sumažėjo 10-11 procentų. Iškovotas pozicijas ėmė užleisti ir Utenos rajonas, čia sumažėjo karvių banda, jų produktyvumas, pieno gamyba palyginti su praėjusiais metais sumažėjo 7 procentais.

Analogiška padėtis ir mėsos gamyboje, kuri palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu sumažėjo 3 procentais. Taigi, jei Jonavos, Šalčininkų, Joniškio, Šiaulių, Akmenės, Širvintų rajonai gyvulių ir paukščių supirkimo pirmojo ketvirčio planą viršijo, tai Šakių, Tauragės, Molėtų rajonuose jis įvykdytas tik 64-74 procentais.

KAIP AUGINTI TELYČIAS

Gana detalius svarstymus apie Griškevičiaus paminėtas problemas randame Algirdo Malinausko, Radviliškio rajono „Draugo" kolūkio pirmininko laiške, kurį pirmame puslapyje išspausdino Tiesa *š.m. gegužės 15 d. Laiškui skirtas dėmesys lyg ir rodytų valdžios pritarimą šiai kolūkio pirmininko analizei. Štai keletas ištraukų:*

Gyvulininkystė—sena, tradicinė mūsų respublikos ūkio šaka. Pagrįstai galvojome, įsitikinę planavome, kad mūsų žalosios ir juodmargės duos po 4000 kg pieno ne atskiroje fermoje, viename ūkyje, o visoje respublikoje. Kasmet, žingsnis po žingsnio prie šio tikslo artėjome—pieno primelžimas iš karvės vis didėjo. Manyčiau, kad lėmė dvi pagrindinės priežastys: pašarai, nes ėmėme auginti daugiau baltymingesnių kultūrų, įvairesnių mišinių, padėjo ir veislininkystės pakilimas—turėjome telyčių bandai papildyti, galėjome ir kaimynams pasiūlyti.

Šiandien, nors fermose daug kas modernizuota, nors jose darbuojasi žymiai daugiau specialistų, pašarai ir gyvulių priežiūra, jų atranka pasilieka tais pačiais kertiniais akmenimis gyvulininkystėje. (. . .)

Yra priemonė išsaugoti pašarų vertingiausioms savybėms. Tai jų konservavimas. Palyginti su paprastu silosavimu jis net du-tris kartus sumažina pagrindinių maisto medžiagų—baltymų, cukraus, karotino—nuostolius. Taigi pašarų konservavimas—didelė pažanga. Norėčiau apie tai pakalbėti ir pabrėžti du momentus. Viena, jei jau patyrėme, kad tai geras daiktas, įsikibkime jo kaip reikiant. Pavyzdžiui, „Draugo" kolūkis konservuotų apie 10 tūkstančių tonų pašarų. Vadinasi, jam reikėtų maždaug 50 tonų konservantų. Bet juk šitiek gauna berods visas Radviliškio rajonas. Ką daryti mums, ką daryti kaimynams? Atsakyti ne taip paprasta. Bet ir negalvoti apie tai negalima. Tuo labiau, kad respublikoje turime chemijos gamyklas, kurios galėtų gaminti ne tik trąšas, bet ir iš gamybos atliekų—konservantus. (. . .)

Taigi pašarų kokybei gerinti, baltymams gausinti rezervai dideli. Mūsų ūkyje jau ir šiandien gyvuliai gauna pilną racioną. Jei kiaulių fermose tvarkomasi gerai, paršelių daug, jų priesvoriai geri,

(tęsinys 4-me psl.)

SPAUDA IŠEIVIJOJE

IŠEIVIJA SPAUDOS VEIDRODYJE

ŠMEIŽTAI, SKUNDAI, TEISMAI PERSIMETA Į KITUS KONTINENTUS

Iki šiol visokie vaidai tarp išeivijos veiksnių, organizacijų ir paskirų asmenų dažniausia kildavo gausiausioje išeivijos dalyje—JAV-bėse. Gal ir nereikia dėl to stebėtis,—juk čia visokių veiksnių ir organizacijų centrai. Čikagoje tie nesutarimai buvo ypatingai ryškūs, nes čia tarp gausybės organizacijų ir visokių pretendentų į vadovavimą visuomet atsirasdavo norinčių pasižymėti ir apšaukti kitus visokiais niekadėjais, kolaborantais ir Lietuvos laisvinimo darbo išdavikais.

Kodėl tokie reiškiniai rodo tendencijos didėti ir net persimesti į kitus kontinentus, kur iki šiol, atrodė, lietuviškas organizacinis gyvenimas vyko gan sklandžiai? Priežasčių tam gana daug, tačiau bene svarbiausioji—tai metams bėgant padidėjęs generacijų skirtumas ne tik organizacijų veikloje, bet ir politinėje srityje.

Politinės veiklos metodai, uždaviniai ir išeivijos vaidmuo Lietuvos atžvilgiu pasidarė įvairių ginčų objektu dėl realių galimybių ir pasenusių pažiūrų į visą vadinamą laisvinimo darbą.

Taip pat reikia neužmiršti, kad vyresnioji karta jau pasiekė pensininkų amžių, tačiau jie vis dar nori reikštis organizacinėje ir ypač politinėje veikloje. Jie save skaito ne tik Lietuvos, bet ir globalinės politikos žinovais ir niekas negali jų įtikinti, kad prieš 30 ar 40 metų sukurtos organizacijos ar veiksniai šiandien nebeatstovauja tos išeivijos dalies, kuri per tą laikotarpį susirado naujas veiklos formas. Pažiūrėję į atskirus nesantaikos židinius ir organizacinius skilimus, pastebėsime, kad pagrindinę rolę juose vaidina kaip tik tie, kurie nepakenčia naujų idėjų, naujų veiklos metodų, naujų organizacinių sambūrių. Tai į poilsį išėję mohikanai, kurie Lietuvos laisvinimo vardu skelbia karą visiems, kurie, jų manymu, bando kai kuriuos jų sukurtus mitus sugriauti. O kai paliečiami ryšiai su dabartine Lietuva—praraja dar padidėja, nes čia vadovaujamasi ne realiu požiūriu į galimybes ir pavojus, bet emocijomis ir demagogija.

JAV-bėse tie barniai daugmaž lokalizavosi ir dabar nebeatkreipia plačiosios visuomenės dėmesio. Tuo tarpu panaši visuomeninė liga, gal tik dėl kitų priežasčių, yra prasidėjusi kitų kontinentų lietuvių kolonijose—Australijoj ir Anglijoj.

Australijoj pirmas triukšmelis kilo dėl Vilniaus Injurkolegijos atstovės Valinskienės lankymosi Australijoje palikimų reikalais. Spaudoje tuoj pasipylė skundai, kad ji pradėjo prievartauti tautiečius. Girdi, jei jie neatiduos palikimų—nukentės giminės Lietuvoje. Tas reikalas pasiekė Australijos vyriausybę, kuri, ištyrusi reikalą, nerado konkrečių įrodymų ir prašė liudininkų atsiliepti. Deja, čia tautiečiai, kurie anksčiau taip garsiai šūkavo, išsigando ir nutilo.

Štai kaip *Mūsų pastogėje* (nr. 17-18, 1982.V.10) rašoma:

Paskutiniu metu okupantui pradėjus rūpintis mūsų turtais ir pomirtiniais palikimais daug mūsų tautiečių kreipėsi į Krašto Valdybą ir savo apylinkių vadovybes klausdami patarimo ir net reikalaudami pranešti vyriausybei, kad Australijos valdžia sustabdytų nekviestų svečių vizitus.

Estų, latvių ir lietuvių bendruomenių Krašto Valdybos, per Australijos Pabaltiečių Tarybą tą reikalą žmonėms reikalaujant iškėlė australų spaudoje.

Visos Australijos spauda šią žinią iškėlė rimtais straipsniais. Reikalą pasigavo net televizija, o Melbourno dienraštis The Herald ir kanberiškis The Australian parašė, net vedamuosius, reikalaujant, kad Australijos valdžia neįsileistų sovietinės valdžios agentų į šį kraštą ir, kad jų šnipai paliktų Australijos piliečius ramybėje.

Sovietų ambasadai pareiškus, kad nieko panašaus nebuvo, spaudos žurnalistai paprašė įrodymų ir liudininkų.

Spauda ir televizija pažadėjo neskelbti nei vardų nei pavardžių ir veidus ekrane laikyti tamsoje. Jie norėjo bent vieno liudininko, kuris patvirtintų, kad agentai lankėsi ir reikalavo arba prašė palikimus perrašyti giminėms į Sovietų Rusiją.

Deja, pamatėme, kad turime reikalą su bailių armija. Visi tie narsūs užfrontės didvyriai, kurie kaltino Krašto ir Apylinkių Valdybas, kad nieko nedaro, dabar pasislėpė ir paprašyti patvirtinti ką jie anksčiau kalbėjo, griežtai atsisakė surasdami šimtus nerimtų pasiteisinimų norėdami uždengti savo bailumą ir pareigos nesupratimą.

Toliau, tam tikro erzelio sukėlė Vilniaus operos solisto, sąžiningo kompartiečio Noreikos lankymasis Australijoj. Jis atvažiavo privačiu kvietimu, greičiausia tą kvietimą išsiprašęs ir kai kur privatūs asmenys ruošė jo koncertus. Kai kas su pagrindu pradėjo kelti klausimą ar tokiam sąžiningam režimo talkininkui privalu parodyti Australijos lietuvių vaišingumą?

Didžiausią triukšmą tačiau sukėlė ruošiamoji sportininkų iškyla į Pasaulio lietuvių dienas Čikagoje. Ginčas kilo dėl sportininkų iškylos Komiteto pasirinkto turistinio biuro. Kodėl pasirinkta ta, o ne kita, kelionių agentūra? Pasirodo, jog pasirinktasis biuras veža turistus ir į Lietuvą. Tie konkurencinio pobūdžio ginčai perėjo į politinį konfliktą ir rezultate išvykos ruošimas pakibo ore.

Mūsų pastogė (nr. 17-18) taip rašo apie tą sportininkų ginčą:

Panašiai įvyko ir su gražiai pradėta sportininkų išvyka į 1983 m. Čikagoje Pasaulio Lietuvių Dienas ir sportines varžybas. Dar nuo pernai sekėme įvykusius ginčus prileisdami, kad tai yra tik paprastas atitinkamų firmų konkurencinis konfliktas, kuris baigsis išsiaiškinus, kokia kelionių firma suteiks keliaujantiems didesnių nuolaidų, lengvatų keliaujantiems. Gal tuo ir būtų viskas užsibaigę, bet čia kaip piktas pinigas pasipainiojo politinis motyvas, kuris privedė prie nepramatytų dalykų: įvyko aštrus konfliktas ne tik tarp atskirų sportinių vienetų, bet persimetė ir į bendruomenę su skaudžia susiskaldymo grėsme. Rezultate šiandie skaitome, kad numatytoji sportininkų išvyka atšaukiama, dėl ko nukentės mūsų jaunimas, ko gal būtų buvę lengvai išvengta ir rastas tinkamas sprendimas, jeigu šiuo reikalu būtų parodę daugiau iniciatyvos ir mūsų bendruomenės autoritetai, kurių akivaizdoje besiginčijančios šalys gal būtų padariusios reikiamų nuolaidų ir būtų bendromis jėgomis ieškota pozityvaus sprendimo. (. . .)

Atmetant politinius motyvus, kurie gal ir labai reikšmingi mūsų bendruomenei ir jos tolimesnei darniai veiklai, vis tik reikia skaitytis su faktu, kad joks kelionių biuras grupės neveš žemiau savikainos, ir jeigu vienu keliu parodoma viliojančių nuolaidų, už tai atsiimama kitu keliu. Pagaliau aiškiai iškilus pavojingam konfliktui, kodėl vardan bendruomeninės ir sportinės vienybės mirtinai laikytis vieno kelionių biuro, tarsi nuo jo priklausytų sportuojančio jaunimo ateitis netgi statant pačią bendruomenę į savitarpio vaidus?

Paliekant esamą susidariusią padėtį prieš akis atsistoja toli siekiančios išvados: mes patys apsijuokiame pasirodydami, kokie esame nesubrendėliai, kad šmėstelėjus politinio priešo šešėliui staiga pasimetame, netgi vieni kitiems tapdami priešais! Subrendusioj bendruomenėj to neturėtų būti.

Anglijoj nesutarimai turi kitokį antspalvį. Ten ginčai prasidėjo dėl santykių su lenkais. Mat, Anglijoj gyvena daug Lenkijos emigrantų, kurie turi ne tik savo egzilinę vyriausybę su prezidentu, bet ir daug kitų organizacijų, dažnai svajojančių apie Lenkijos valstybės atstatymą, su Vilniumi ir Lvovu.

Kai tuometinis *Europos lietuvio* redaktorius K. Barėnas iškėlė faktą, kad kai kurie lietuviai priklauso tokioms lenkų federacijoms, kilo triukšmas, ginčai, apkaltinimai ir paneigimai. Sprendžiant iš vienintelio informacijos šaltinio *Europos lietuvio,* sunku nustatyti, kas iš tikrųjų yra pagrindinis tų ginčų kaltininkas. Dažnai minimos pavardės—Britanijos lietuvių Sąjungos p-kas Z. Juras, K. Barėnas, jo žmona, S. Kasparas ir dar keli.

Europos lietuvis, pasikeitus redaktoriams, irgi yra užėmęs gan vienašališką liniją—leidžia pasisakyti tik tiems, kurie priešingi paminėtų asmenų (išskyrus Z. Jurą) veiklai. S. Kasparas savo kritiką perkėlė į JAV lietuvių spaudą ir pats prisidėjo prie anoniminio paskvilio „Destroy the Worm" platinimo. Kaip žinia, tas paskvilis dar labiau paaštrino padėtį kaltinimu, kad Londono lietuvių namuose esą sėdi KGB agentas. Užtat S. Kasparas buvo pašalintas iš DBL S-gos. Apie tą pašalinimą pranešė *Europos lietuvis* (nr. 14, 1982.IX.8):

1982 m. kovo 13 d. DBLS Centro Valdyba, jungtiniame posėdyje su DBLS Tarybos prezidiumu, nutarė išbraukti Stasį Kasparą iš D. Britanijos Lietuvių Sąjungos narių sąrašo.

Stasys Kasparas platino provokacinį paskvilį

akiračiai

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

(USPS 706 - 500)

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $8.00 annually in the U.S., $8.00 in foreign countries; $1.00 per copy. Second class postage paid at Chicago, Ill.

•Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis; spaudos grafika A. Kurausko.

•Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai.

•Metinė 10 numerių prenumerata JAV - se — $8.00; kituose kraštuose — $8.00; atskiro nr. kaina — $1.00. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

„Destroy the worm" ir jau ilgesnį laiką siuntinėjo liet. spaudai Kanadoje ir Amerikoje korespondencijas, kuriomis šmeižė D. Britanijos Lietuvių Sąjungą, Lietuvių Namų Bendrovę ir tų organizacijų vadovybę bei tarnautojus.

S. Kasparo šmeižtus spausdino Kanadoje TĖVIŠKĖS ŽIBURIAI, Čikagos NAUJIENOS ir PLB leidžiamas PASAULIO LIETUVIS. Nepastebėta, kad jo korespondencijomis pasinaudotų liet. išeivijos kiti laikraščiai.

Apie tuos visus kaltinimus ir paneigimus K. Barėnas išleido biuletenį, nes jo kritiškas rašinys nebuvo išspausdintas *Europos lietuvyje*. Tame biuletenyje jis tarp kitko, taip rašo:

Kadangi „E. Lietuvyje" nebeleidžiama atsakyti į asmeniškus net ir slapukų puldinėjimus, insinuacijas ir šmeižtus, tai nebėra kitos išeities, kaip tik pasinaudoti atsakymui nors šitokiomis priemonėmis.

Žinau, kad šis mano pasisakymas negalės pasiekti visų, kurie skaito „E. Lietuvį", bet negaliu visko praleisti tylomis. Juk tas mūsų 35 metus skaitomas ir gerbiamas laikraštis pagaliau visai išėjo iš bet kokių padorumo ribų. Red. J. Vilčinsko rankose jis nuolat naudojamas apdrabstyti purvais tiems, kurie jam kada nors ir dėl ko nors neįtiko. Man J. Vilčinskas dar vis negali atleisti, kad lygiai prieš dvejus metus parašiau apie prolenkiškų federalistų ideologiją, kurių vadovybėje, kaip rodo federalistų 1982 m. sausio 29 d. aplinkraštis, dabar pats redaktorius J. Vilčinskas vėl atstovauja lietuviams.

Pačiu pirmu savo redaguotu „E. Lietuviu" (Nr. 10) jis pradėjo sistemingai mane kandžioti. Jei ne jis, tai jo tokie draugai, P. Lelis ar kiti, net Amerikos spaudoje, pvz., „Pasaulio Lietuvyje". Kai, matyt, nebūna progos man kaip nors įgelti, tai savo biaurojimus perkelia į Barėnienę.

Šiame savo pasisakyme iškėliau vieną kitą nenormalumą daugiau iš paskutinių savaičių. O jų būna dažnai. Nepakenčiami juk ir tokie šmeižikiški ir šiurkštūs smūgiai, kokiais neseniai vedamajame J. Vilčinskas smogė Lietuvių Sodybos skyriaus susirinkimui, įžeidinėdamas žmones. Nebepakenčiami ir visokie įvykių iškraipymai aprašymuose.

Girdėjau, kad galvojama pradėti leisti biuletenį, kuriame būtų plačiau aprašyti visuomenės per laikraštį nepasiekiantieji arba jai neteisingai pristatomi mūsų gyvenimo įvykių aprašymai. Gal ten bus galima ir į „E. Lietuvio" puldinėjimus atsakyti, kai iškils reikalas.

Šitaip emocijoms įkaitus sunku surasti teisybę. Kartais nebeaišku net dėl ko ginčijamasi. Aišku tik, kad kuo greičiau šie ginčai pasibaigs, tuo geriau.

MIRGĖTE MIRGA SVETIMI ŽODŽIAI . . .

Lietuvių kalba, išgyvenusi staigų savo renesansą, vėl pateko vergijos sąlygosna. Išeivija, nors ir yra laisva, bet gyvena ant svetimos dirvos, kurioje lietuvių kalba negali augti—ją nustelbia svetimos įtakos. Su paskutiniais mohikanais—lietuvių kalbos žinovais išeivija neteks kalbinės atramos. Todėl daugelis išeivių dairosi į Lietuvą, kur dar veikia lituanistikos institutas. Ten atliekama labai vertingų darbų, rūpinamasi lietuvių kalbos grynumu, kiek vergijos sąlygos leidžia. Lietuvoje pravesta rašybos reforma, nors tik lopininė, nepasižyminti nei dideliu nuoseklumu, nei užmojo platumu. Sekantiems betgi periodinę pavergtos Lietuvos spaudą krinta į akis kalbos gyvastingumo sumažėjimas, įsigalintis sustingimas. Jei nepriklausomos Lietuvos laikais buvo jieškoma lietuviškų atitikmenų visose srityse, tai dabar linkstama pasitenkinti svetimais. Mirgėte mirga svetimi žodžiai: benefisas, stresas, dizainas, ekspozicija, teletaipas, štrichai, devizai, finišas, eskalavimas ir t.t. Štai kad ir toks sakinys: „ . . . baigiasi biznio eskalvimu". Ar jį supranta Lietuvos žmonės? O kai Čikagos lietuvių jaunimas perskaitė sakinį „sporto entuziastas finišuoja", pareiškė net protestą prieš lietuvių kalbos susinimą. Tai ne tarptautinių žodžių reikalas, o pavergtos kalbos gyvastingumo stokos ženklas. Vergijoje svetimybės tampa pajėgesnėmis už pavergtą kalbą. Tai grėsmė, kuri yra pavojinga visai tautai.

(Tėviškės žiburiai, nr. 14, 1982.IV.1)

LORDO KAGANO HERBAS

Europos lietuvis (nr. 16, 1982.IV.23) šitaip rašo:

Londono DAILY TELEGRAPH (IV.23) pranešė, kad lordas Kaganas, atlikęs kalėjimo bausmę, vasario mėn. padarė priesaiką Lordų Rūmuose.

Dabar žinomas menininkas Edward Rothwell paruošė lordui Kaganui trijų spalvų herbą „geltonos, žalios ir raudonos—jo gimtinės Lietuvos tautinių spalvų".

Herbo piešinyje yra įjungtos KS raidės ir koncentracijos stovyklos sargybos bokštas, kuris turbūt vaizduoja jo karo metu praleistą laiką stovykloje.

Čia minimas lordas Kaganas yra Lietuvos žydas. Vokiečių okupacijos metais, kaip ir visi žydai, jis buvo pakliuvęs į koncentracijos stovyklą, bet laimingu būdu pabėgo ir pasiekė Vakarus. Ir čia jis pradėjo tiesiog fantastišką karjerą, kuri savo viršūnę pasiekė Anglijoje. Čia jis įsteigė rūbų siuvimo dirbtuves, susipažino su aukštais valdžios pareigūnais ir tuometiniu Anglijos ministeriu pirm. Wilson'u. Dėl jo biznieriško apsukrumo jam buvo suteiktas lordo titulas. Tačiau dėl kažkokių piniginių kombinacijų ir mokesčių nemokėjimo jis buvo teismo nubaustas kalėjimu. Kai kurį laiką slapstėsi Europoje, bet buvo Anglijos policijos suimtas ir turėjo atlikti kalėjimo bausmę.

Atlikęs bausmę, kaip matome iš pranešimo, lordas Kaganas vėl grįžo į lordų Rūmus ir pasigamino herbą lietuviškom spalvom . . .

ĮTARTINI BENDRADARBIAVIMAI

Ryšiai su Lietuva visuomet turi kontraversinį antspalvį. Čia atsiranda ne tik daug galimybių, bet taip pat ir pavojų. Mūsų tikslai ir dabartinio Lietuvos režimo šalininkų norai daugumoje kryžiuojasi. Niekam nepaslaptis, kad Vilniaus propagandistai, siūlydami tuos ryšius, stengiasi ružavom spalvom piešti dabartinį Lietuvos gyvenimą ir užliuliuoti išeiviją iki tokio laipsnio, kad jos laisvės pastangos būtų galimai sumažintos ar sutrukdytos.

Iš kitos pusės, mes esame laisvojo demokratinio pasaulio pusėje. Mūsų pareiga yra tą laisvės idėją permesti jų pusėn ir išnaudoti visas galimybes, kurias suteikia jų siūlomieji kultūriniai ryšiai. Mūsų galimybių skalė yra žymiai platesnė, nes mes nesame, kaip jie, suvaržyti siauros doktrinos pančiais.

Tačiau ir mūsų veiksmai neprivalo peržengti tam tikrų ribų. Čia ir atsiduriame tarp dviejų kraštutinių pažiūrų—vieni tuos ryšius ignoruoja, smerkia ir trukdo, o kiti tų ryšių sąskaiton nejučiomis pasitarnauja Vilniaus partinių triūbočių propagandai.

Štai keli pavyzdžiai. Visiems žinomas jų leidžiamas propagandinis laikraštukas *Gimtasis kraštas*. Naujų Metų proga jis skelbia gautus sveikinimus, daugiausia iš bimbininkų, bet kartais pasitaiko jų tarpe ir kitokių. Štai vienas *Vienybės* redakcijos narys savo sveikinime išgyrė, koks tai geras laikraštis ir kaip visi jo laukia.

Toliau, retkarčiais pasirodo kitas leidinys (pavadintas neva literatūriniu žurnalu) *Nemuno kraštas*. Jis leidžiamas tariamai Vokietijoj, o redaktorium pasirašo tūlas Hans Masalskis. Turinio atžvilgiu tai labai silpnas leidinėlis. Jame dažnai persispausdinami sau palankūs straipsniai ar komentarai iš išeivijos spaudos, bet tokioje formoje, kad atrodytų lyg tų straipsnių autoriai rašytų tam žurnaliukui. Visiems yra žinomas faktas, kad šis „išeivijos" žurnalėlis prirašomas ir redaguojamas Vilniuje.

Ir vėl—kitas *Vienybės* redakcijos narys yra skelbiamas, kaip nuolatinis to žurnalo korespondentas.

Šitoks paminėtų asmenų dvigubas žaidimas, tariamai kultūrinių ryšių sąskaiton, sukelia įvairių klausimų ir įtarimų, nes čia, atrodo dėl naivumo ar kitų sumetimų, iš kultūrinių ryšių pereinama į kolaboravimą . . .

„SROVINIO MĖNRAŠČIO STILIUS"

Ilgoje, per kelis *Tėviškės žiburių* numerius išsidriekusioje recenzijoje Antanas Musteikis recenzuoja A. Štromo knygą. Recenzijos pabaigoje (žiūr. *Tėv. žiburių* nr. 24, 1982.VI.10) Musteikis sugeba „susitvarkyti" ne su aptariama knyga, bet . . . su T. Remeikio „Opposition to the Soviet Rule in Lithuania:

Kai A. Š. parenka, dėsto ir interpretuoja faktus, jaučiu, kad jis elgiasi atsargiai, apgalvotai, rašo tiksliai ir giliai, bet tuo pat metu išlieka kukliu įvykių stebėtoju bei dalyviu, tai viso to pasigendu T.R. „Opozicijoje". Žinoma, toks pasigedimas iš esmės negalėtų būti laikomas priekaištu pastarajam autoriui, nes kiekvienas asmuo gali turėti savitą stilių, tegu sau ypatingą, bet priimtiną. Deja, T.R. stilius bei interpretacijos primena vieno srovinio mėnraščio manierą, dvelkiančią pretenzingumu, arogantiškumu, paviršutiniškumu.

T.R. pvz. tikina, kad kažkokių dalykų jis „negali išmatuoti" arba tiksliai įvertinti, kai iš tikrųjų jo duomenys nėra gamtos bei tiksliųjų mokslų duomenys, tad nė negali būti kalbos apie tokį matavimą. Cituodamas kitus autorius, kaip D. Kowalewskį ar T. Venclovą, jis greitas apgailestauti, kad jų duomenys ar teigimai yra tik sugestyvūs, neviską apimantys, tartum jo paties duomenys būtų kitokie. Neišvengia jis nė laikraštinių trafaretų. Pvz. apie kalbininko Kazlausko mirties priežastį jis rašo, jog jos „turbūt niekad tikrai nežinosime"—„remains to be seen". (Suprask, kad be mokslininko teiginio mes nepamatytume!).

„Vieno srovinio mėnraščio" stiliaus Musteikiui prireikė todėl, kad tame mėnraštyje buvo nurodyta, jog A. Musteikis iš sovietinės enciklopedijos nuplagijuotus straipsnius skelbė savo vardu. Atrodo, kad dėl to dabar A. Musteikis desperatiškai ieško progos atsikeršyti mėnraščiui ir jo redaktoriams.

Vyt. Gedrimas

„ŽEMĖ SKOLINGA NELIEKA . . .“

(atkelta iš 1-mo psl.)

veislinės kiaulaitės noriai perkamos ir apskritai kiaulininkystė rentabili, tai pieno ūkis verčia rimtai susimąstyti ir jaudintis. Pašarų daug, jie geri, o kiek besistengiame, nepajėgiame įgyvendinti savo užmojų, išlaikyti jau pasiektus rezultatus. Prieš dešimt metų „Draugo“ kolūkio fermose iš karvės buvo primelžiama daugiau kaip po 3900 kg pieno. Jo gamyba šimtui hektarų naudmenų viršijo tūkstantį centnerių. O štai pernykščiai rezultatai: iš karvės primelžta 3418 kg, šimtui hektarų pagaminta 884 cnt pieno. Pienas ne papildė ūkio kasą pajamomis, o davė 10,5 tūkstančio rublių nuostolio. (. . .)

Kartą girdėjau, kaip jaunas specialistas karštai įrodinėjo: duokite man geras karves, ir aš parodysiu, kaip gauti pieno upes. Paskui pats savo akimis mačiau, kaip jo atsivežtos aukšto produktyvumo karvės sunyko pačios, nepaliko jos ir produktyvių palikuonių.

Mums atrodo, kad karvių pieningumu reikia pradėti rūpintis gerokai anksčiau. Iš prastos telyčios išaugusi karvė, kaip ją bešertum ir bežiūrėtum, nebus produktyvi. Gyvulininkystės institutas yra paruošęs nemaža rekomendacijų, kaip auginti telyčias, bet paklauskime šiandien veršelių ir telyčių augintojus, pagaliau zootechnikus, kaip reikia teisingai šerti, prižiūrėti veislines telyčias vasarą, ir jie neturės ką pasakyti. Daro kaip kas išmano. Tvirtų rekomendacijų, kiek vasarą jas laikyti tvarte, kokio amžiaus prieauglį ginti ganyti, kada pašarus papildyti koncentratais, neturėjome ir neturime.

Mūsų vietinių karvių pirmaveršės gali duoti po 3800 kilogramų pieno. Ar ne todėl, kad neturime pagrįstos sistemos ir technologijos, kaip geriau prižiūrėti veršelį, kol išaugs iki veislei atrinktos telyčios, iki pirmaveršės, priversti tenkintis, primelždami iš jų 3000 kg ar net mažiau pieno. Tai gal kaip tik čia ir turi būti sutelktas mokslininkų ir praktikų dėmesys?! Šita silpna grandis tempia kitą: telyčias auginame, sunaudojame daug gero pašaro, o paskui nemažą dalį jų tenka išbrokuoti. 1979 metais iš 382 apsėklintų telyčių „Draugo“ kolūkyje tik 286 papildė karvių bandą. Taigi net 25 proc. jų buvo prarasta. Ketvirtadalio telyčių teko atsisakyti ir 1981 metais. Tai jau netvarka: natūrali atranka neturėtų viršyti 10 proc. (. . .)

Imkime kita rodiklį — melžiamų karvių brokavimą. Pernai „Draugo“ kolūkyje iš 881 karvės bandos išbrokuota net 265. Tai sudarė 29,8 proc. Kokios brokavimo priežastys? Jų nemažai, bet daugiausia— net 113 karvių—liko bergždžios.

Kaltės niekam kitam, kaip besistengtum, nesuversi—sėklintojai, veterinarijos gydytojai daug ko nepadarė, kaip privalėtų padaryti. Vadinasi, reikia didinti specialistų atsakomybę. Ne mažesnius nuostolius fermos patiria netekdamos jaunų karvių. Juk ne paslaptis, kad jos dabar vidutiniškai melžiamos 2,5 metų ir išbrokuojamos. O juk produktyviausios karvės būna tik sulaukusios šeštos-septintos laktacijos.

Daug galvojau ir apie priežastis, ir kelius, kaip išsiveržti iš šito rato, neleidžiančio žengti į priekį. Reikia mums visiems rimtai pagalvoti apie karvių veislės gerinimą. Yra ir kitų nesėkmingo darbo priežasčių. Dabartinė atlyginimų sistema nevertina kokybinių darbo rodiklių, neskatina individualios kiekvieno gyvulio priežiūros. Pavyzdžiui, iš vienos melžėjos prižiūrimų karvių grupės tenka išbrokuoti net 50 proc., o iš kitos—tik 10 proc. karvių. Bet melžėjų atlyginime tai neatsispindi. Ir aišku kodėl: neturime moksliškai pagrįsto patarimo, kokia gi turėtų būti natūrali, pateisinama karvių atranka. Jeigu žinotume tokį rodiklį ir papildomai mokėtume už kiekvieną išsaugotą karvę bei atskaičiuotume iš atlyginimo už kiekvieną sugadintą karvę, melžėjos sukrustų, labiau susirūpintų savo kvalifikacija, veiksmingiau lenktyniautų tarpusavyje.

Panaši skatinimo sistema turėtų galioti ir veršelių, telyčių augintojams. Kaip sakoma, pradžių pradžia prasideda nuo vos gimusio veršelio. Ne kartą patyrėme: kiekviena liga palieka savo pėdsakus ir su tuo nesiskaityti negalima. Silpni gyvuliai veislei netinka.

Jeigu telyčių augintojai gautų atlyginimo priedą už tai, kokio produktyvumo būna pirmaveršės, padidėtų jų suinteresuotumas išauginti ne bet kokį, o geresnį, produktyvesnį gyvulį.

Sukurti tobulą atlyginimų sistemą— ne ūkio pečiams. Yra Žemės ūkio ekonomikos institutas, kuris mums galėtų padėti labai daug, jeigu imtų tyrinėti šias problemas ir pateiktų gyvenimiškas materialinio skatinimo rekomendacijas. (. . .)

KODĖL NELINKSTA VARPOS?

Žurnalas Komunistas *savo 1982 m. balandžio nr. išspausdino ilgesnį žemės ūkio specialistų, mokslininkų ir vadovų pokalbį apie augalininkystės problemas. Įvade sakoma, kad „pereitų metų ūkiniai rezultatai verčia ir susimąstyti. Didžiausią nerimą kelia grūdinių ir pašarinių kultūrų nepakankamas derlingumas“. Atsiliepdami į šį rūpestį, pokalbio dalyviai nurodė visą eilę kolūkinių trūkumų. Daugiausiai kaltės skiriama technologiniams, veisliniams arba organizaciniams trūkumams. Beveik užmirštamas žemės darbininko vaidmuo. Užmirštama žmogaus motivacija tą žemę dirbti. Ar ne tame glūdi pagrindinė socialistinio ūkio problema? Kaip ten bebūtų, pateikiame keleta ištraukų iš minėto pokalbio. Pokalbio dalyvių pasisakymai kiek sutrumpinti, akcentuojamos problemos, atsakymai dėl nepakankamo derlingumo. Pateikiame sekančių pokalbio dalyvių pasisakymus: A. Zigmantienė—Joniškio rajono Bariūnų kolūkio vyr. agronomė; E. Krištaponienė—Ukmergės rajono „Lenino keliu“ kolūkio vyr. agronomė; A. Simaitis—LTSR žemės ūkio ministerijos Žemdirbystės instituto viršininkas; A. Tindžiulis—žemės ūkio mokslų daktaras ir profesorius; A. Budvytis—žemės ūkio mokslų kandidatas.*

A. ZIGMANTIENĖ. Aš irgi pradėsiu nuo grūdų. Praėjusį penkmetį mūsų ūkio grūdinių kultūrų derlingumas buvo 46,4 centnerio iš hektaro. 1981 metais— 44,2 centnerio. Gerus ir pastovius derlius lemia žemių sukultūrinimas ir gausus tręšimas organinėmis trąšomis. Mes hektarui ariamos kiekvienais metais sukaupiame po 16-19 tonų organinių trąšų, kuriomis patręšiame sėjomainos laukus, skirtus žiemkenčiams ir kaupiamosioms. Organines trąšas gabename į laukus ištisus netus, krauname į dideles krūvas, apdengiame durpėmis. Kaupiamosioms kultūroms skirtas trąšas įterpiame tik iš rudens. Prasidėjus tvartiniam laikotarpiui, organines trąšas vežame į laukus sekančių metų derliui. Srutas daugiausia naudojame kultūrinėms ganykloms tręšti. (. . .)

Norint gauti gausius derlius, neužtenka vien suarti dirvą, svarbu ją suarti laiku ir būtinai gerai. Už arimą, kuris įvertintas labai gerai, mechanizatoriui išmokamas pusės pagrindinio atlyginimo dydžio premijinis atlyginimas. Arimo kokybę vertina komisija, susidedanti iš ūkio specialistų ir pačių artojų. Tai būna savotiškas mechanizatorių-artojų egzaminas. Tačiau ne visada arimo kokybė priklauso nuo mechanizatoriaus pastangų. Neigiamos įtakos turi tai, kad atskiras plūgų dalis tenka gaminti ūkio dirbtuvėse. Negauname tokių paprasčiausių detalių, kaip plūgų PKG-5-40 kaltai, verstuvai. Trūksta kultivatorių, jų noragėlių, o darbas susidėvėjusiais kultivatorių noragėliais yra neefektyvus—prastai užkerta kelią daugiamečių piktžolių plitimui. (. . .)

Žmonės, dirbantys su nuodingais chemikalais, nepatenkinti, kad tos medžiagos blogai supakuotos. Pervežant daug nubyra. Nepakankamai turime ir gerų apsaugos priemonių. Todėl kelia susirūpinimą sveikata tų žmonių, kurie paruošia ir naudoja pesticidus.

Praėjusiais metais cukrinių runkelių gavome 459 centnerius iš hektaro, vadinasi, su Kapsuko kolūkiu nė lygintis negalime. Įsitikinome, kad cukrinių runkelių derlių lemia ankstyva sėja. Didelę įtaką turi savalaikis ir tvarkingas runkelių išretinimas. Tačiau trūksta jėgų. Būtina gera vienadaigė sėkla ir pakankamas kiekis cukriniams runkeliams skirtų herbicidų—piramino, betonalo, o jų turime nedaug. (. . .)

Ypatingą dėmesį skiriame kombainų darbo kokybei. Specialistai kasdien tikrina, kaip nupjauti javai, apskaičiuoja derliaus nuostolius. Kokybės rodiklis yra pagrindinis ir sumuojant socialistinio lenktyniavimo rezultatus. Deja, derliaus nuostolių vis dar būna. Ir dėl paprasčiausios priežasties—kombainus gauname prastai užsandarintus, o paskui mums vis primena, kad reikia sandarinti. Kodėl ūkio kombainininkai turi šalinti gamyklos padarytus defektus?

E. KRIŠTAPONIENĖ. Kiekvienas agronomas nori, kad jo prižiūrimi laukai būtų gražūs, pasėliai vešlūs ir lygūs. Augalininkystėje yra daug spręstinų problemų, o svarbiausia iš jų—grūdų gamybos didinimas. Grūdų ir kitų žemės ūkio kultūrų derlingumo didinimui būtiniausia sąlyga—kokybiškas žemės įdirbimas. Deja, ne visada tai priklauso nuo pačių žemdirbių. Apie tai norėčiau pakalbėti plačiau.

T-150K traktoriai yra neblogi dideliuose laukuose ir normalaus drėgnumo dirvose. Tačiau anksti pavasarį, ypač kalvotose dirvose, jais dirbti beveik neįmanoma. Labiau tiktų šio tipo traktoriai su vikšrine važiuokle, tačiau tokių rajone visiškai nėra.

Turimais vikšriniais traktoriais nei jauni, nei seni mechanizatoriai nenori dirbti, kadangi jie netobuli, jų kabinos nesandarios, sunku pakelti ūžesį. Visi veržiasi prie „Belorus“ tipo traktorių.

Žemdirbių svajonė—kad kiekvienas gautas naujas traktorius, ypač galingi, turėtų inventoriaus komplektą. Nepakankamai gauname ir būtiniausių atsarginių dalių. Trūkstant plūgams, kultivatoriams atsarginių dalių, daug ką tenka restauruoti pačiame ūkyje. Kokybė nėra aukšta. O su netvarkingu inventoriumi gerai atlikti darbus sunku. Tenka taisyti artimo klaidas, lyginti dirvas. Tai pridėtinis darbas ir išlaidos.

Labai trūksta akmenų šalinimo technikos, o pačių akmenų mūsų laukuose tikrai netrūksta. Kadangi gerai neišrenkame akmenų iš ariamojo sluoksnio, laužome plūgus, kultivatorius, kitus mechanizmus.

Stokojame javų kombainų. Rajone vienam kombainui tenka nuimti javų, žolių ir pašarinių šakniavaisių sėklojų apie 130 hektarų. Tenka šturmuoti darbus. Skubėdami nemažai derliaus išbarstome. Būtų kita kalba, jeigu vienam kombainui tektų po 70-80 hektarų.

Kasmet didinami javų plotai. O tai reiškia, kad blogėja jų priešsėliai. Būna, kad dalį grūdinių į tą patį plotą sėjame trejus metus iš eilės. Rezultatas—plinta pašaknio ligos, piktžolės, mažėja derlingumas. Mano nuomone, javų daugiau turėtų auginti tie ūkiai, kurie specializuojasi auginant cukrinius runkelius, nes po runkelių lieka javams geri priešsėliai. O tiems ūkiams, kurie augina linus, grūdinių plotų bent jau nedidinti.

Aš dirbu ūkyje 23 metus. Prisimenu, anksčiau būdavo žymiai didesnis grūdinių kultūrų veislių pasirinkimas. Kodėl jų mažėja?

Mūsų ūkis specializuojasi varpinių daugiamečių žolių sėklininkystėje, taip pat javų ir bulvių sėklininkystėje. Ūkio dirvos geriausiai tinka bulvėms. Jas auginame 120 ha plote. Jeigu su sodinimu ir priežiūra susidorojame, tai bulviakasio,

ypač drėgnesniais metais, laukiame su didžiausiu nerimu. Esant sausam rudeniui, bulvių derlių galėtume nuimti kombainu, tačiau, trūkstant MTZ tipo traktorių, tenka kviestis talkininkus. Rankinis darbas smarkiai padidina bulvių savikainą. Jau nekalbu, kad nemažai bulvių lieka dirvoje, o auginant didelius plotus pakartotinai kasti beveik kasmet pritrūksta laiko. Kadangi didelė dalis rajono ūkių žemės dėl kalvotumo ir akmenuotumo bulvių auginimui netinka, plotų mūsų rajone nereikėtų didinti. Mažesniam plotui lengviau parinkti tinkamesnį lauką.

Mes visi gerai suprantame, kokią reikšmę pašarų balanse turi pašariniai runkeliai. Todėl džiugu, kad gerėja aprūpinimas sėkla, kurios iki šiol dažnai stokojome. Norėtume daugiau gauti herbicidų.

Mūsų rajono MSV turi silpną materialinę-techninę bazę, todėl dirvų melioravimo planai kasmet mažinami. Atiduodamuose drenažo objektuose daug broko, kurio priimant—ypač jeigu pasitaiko sausas metas— pastebėti neįmanoma. Manau, būtų tikslinga drenažo objektus atiduoti ne einamaisiais metais, bet sekančiais. Ir tik ištaisius broką.

Rajono ūkiuose opi laukininkystės darbuotojų, o ypač mechanizatorių problema. Nors nemažai dirbame profesinio orientavimo kryptimi, tačiau padėtis gerėja lėtai. Reikia kaime daugiau statyti gyvenamųjų namų su patogumais, kad atėjusius jaunuolius turėtume kur apgyvendinti.

A. SIMAITIS. (. . .) Daugelyje ūkių be galo sunkiai įdiegiamas tvarkingas ražienų skutimas rudenį. Suvėlinami arimų terminai.

Estai pradėjo patys gamintis reikalingus plūgus. Gal ir mūsų respublikos pramonė galėtų pasekti estų pavyzdžiu?

Teisingi žodžiai, kad mineralines trąšas ir chemikalus įterpiame blogai. Trąšos daug kur neduoda laukiamo efekto. Reikia pridurti, kad trąšas ir chemikalus nerūpestingai saugome. Turime ūkių, kur prasti sandėliai, bloga pervežimo technika, trąšos, chemikalai barstomi kur pakliūva. Vis dar nesutvarkytas mineralinių trąšų ir chemikalų asortimentas.

Didesnį dėmesį turime skirti pesticidams. Vienam hektarui tenka maždaug po 2,5 kilogramų pesticidų. Tai palyginti nemažai. Tačiau reikalinga keleriopai išplėsti pesticidų panaudojimo spektrą. Ilgai veikiančių pesticidų nereikia naudoti kovai su tomis piktžolėmis, kenkėjais bei ligomis, kurias įveikia greitai suirstantys chemikalai.

Kasmet gausėja skysto mėšlo, todėl naujus gyvulininkystės kompleksus reikėtų statyti tik su skysto mėšlo rezervuarais.

Javų derlingumas pastaraisiais metais sumažėjo. Čia kaltos sąlygos, bet kalti ir mes, nes pažeidžiame agrotechniką. (. . .)

A. TINDŽIULIS. Nepalankiais pastaraisiais metais apgriovėme sėjomainas. Žiūrėk, vienais metais kiek geriau užderėjo grūdinės, tai mes kitais metais kiek beišgalėdami imame didinti jų plotus, nors reikalingo priešsėlio nėra. O jeigu tame pačiame plote auginamos grūdinės po grūdinių—žalia gatvė pašaknio ligoms.

(. . .) Mes turime gerai įsisąmoninti, kad sėjomaina—tai pirmiausia tvarka laukuose. Ir ta tvarka turi būti griežta. Reikia tvirtai žinoti mokslo rekomendacijas—ką, kiek, kada ir po ko sėti—ir jų laikytis.

(. . .) Visi suprantame, kad sugriautos sėjomainos vienu ypu neatstatysime. Bet taikyti kiekvienam plotui tinkamą atskirų kultūrų kaitą yra įmanoma. Ir tai yra pirmoji ūkių agronominių tarnybų pareiga ir artimiausias tikslas.

Agronomai čia susijaudinę kalbėjo apie derlingas ir nederlingas kultūras. Apskritai blogų kultūrų nėra. Yra blogos sąlygos, bloga agrotechnika, blogas žemės dirbimas.

Užjaučiu mūsų agronomus, kai jie skundžiasi neturį miežių veislių pasirinkimo. Tenka rinktis vieną veislę iš dviejų. O štai estai yra rajonavę net septynias miežių veisles.. Ar nevertėtų ir mums apie tai pamąstyti?

(. . .) Būna, kad ražienų skusti negalima. Ką tada daryti? Protingi žemdirbiai tada ražienas suaria, o paskui dar taiko paviršinį žemės dirbimą. Gaila, kad šią paprastą tiesą kai kas pamiršta. Ypač ją turi tvirtai įsikalti į galvą žemaičiai. Pernai rudenį Žemdirbystės instituto mokslininkai tikrino, kaip respublikoje atliktas rudeninis arimas. Ir ką gi, labiausiai suvėlino arimą žemaičiai. Net spalio pabaigoje kai kuriuose Žemaitijos rajonuose buvo nesuartų dirvų, nors pagal ataskaitas . . . jos buvo suartos. Argi šituo ką apgausi? Tik save. To netaikau lukniečiams. Jie visus rudeninio arimo darbus atliko laiku ir gerai.

A. BŪDVYTIS. (. . .) Pernai mūsų laukai buvo labai piktžolėti, nes panaudojome ne visas kovos su piktžolėmis priemones—iš rudens daug kur ne laiku buvo skutamos ražienos, buvo suvėlintas arimas. Daug miežių sėklos buvo apsikrėtusios kūlėmis, nes ne visi pasirūpinome sėklą tinkamai apvalyti beicuojant. Rodos, tiek nedaug reikėjo—tik išbeicuoti sėklą visiems prieinamu fundazolu . . .

Apskritai sėkmę auginant grūdines ir pašarines kultūras, sakyčiau, lemia keturi faktoriai. Pirmiausia—melioracijos lygis. Laukai turi būti švarūs, be krūmų, be akmenų. Antra—žemdirbystės kultūra, reikalaujanti viską atlikti laiku ir gerai. Toliau—trąšos. Ir oganines, ir mineralines trąšas reikia naudoti protingai, išlaikant reikalingą jų santykį kiekviename tręšiamame plote. Ir pagaliau—kultūrų veislės. Šie faktoriai visi vienodai svarbūs, vienas kito neatstoja. Melioracijos trūkumų neužlopysi tręšimu. Blogai įdirbtoje dirvoje ir geriausia veislė neduos laukiamų rezultatų.

Noriu ir aš pabrėžti technologijų reikšmę. Taikyti reikia tik pačias pažangiausias žemės dirbimo, sėjimo ir pasėlių priežiūros technologijas. Labai reikalingas lankstumas, mokėjimas pasirinkti technologiją pagal ūkio žemę, klimatines sąlygas, apsirūpinimą technika. Melioruotuose plotuose—viena technologija, nemelioruotuose—kita. Netinka žemė runkeliams, tai gal tinka žolėms. Jokiu būdu negalima daryti technologinio broko. Čia—agronomų rūpestis.

Darbo tvarka. Tik tvarkingai dirbant galima tikėtis gerų rezultatų. Mūsų ūkiuose darbo tvarka vis dar šlubuoja. Vadovai, specialistai mina vieni kitiems kulnus, nes ne visur pasiskirstė, kas už ką atsakingas. Pernai sėją suvėlinome, o kai kuriuos derliaus nuėmimo darbus dirbome kaip akis išdegę. Pagreitinome javų kombainus, dėl ko nusibarstė grūdų. Iš baimės, kad galime nespėti, pernelyg paankstinome cukrinių rovimą, o tuo metu jie dar augo kasdien po 3-5 centnerius iš hektaro. Metę jėgas runkeliams rauti, kai kur suvėlinome rudeninį arimą.

Ir žemės ūkio mokslininkai, ir praktikai savo žvilgsnius kreipia į pirmaujančius respublikos ūkius. Tačiau žemės ūkio produktus gamina ne tik stiprūs ūkiai, bet ir atsiliekantieji. (. . .)

PRAEITIES AR DABARTIES IDEALIZAVIMAS?

Užsklandai verta pacituoti „Redakcijos prierašą" prie minėto pokalbio Komuniste. *Jame, lyg ir nujaučiant iškilsiančias abejones dėl socialistinio ūkio pranašumų, bandoma pasmerkti praeities, t.y. buržuazinio kapitalistinio ūkio idealizavimą.*

. . . Pasitarimo dalyviai pabrėžė: kas išauginama mūsų laukuose—žmonių darbo vaisiai. Nuo žmonių sąmoningumo, pareigingumo, nuo jų atsakomybės jausmo, jų meilės savo darbui priklauso labai daug.

Lietuvos valstietis visuomet mylėjo savo darbą. Labai sunkiai vertėsi kaimo darbo žmogus buržuazijos valdymo metais. Dirbo daug ir sunkiai, nuo tamsos iki tamsos. Vertė dirbti visą savo šeimą—nuo pat jaunų dienų jo vaikai turėjo dalyvauti tėvų darbuose, jų mokslas baigdavosi, kai prasidėdavo lauko darbai, kai gyvulius išgindavo į ganyklą. Kaimo darbo žmogui nebuvo prieinamos kultūros gėrybės, gyveno jis sunkiai. Neišlįsdavo iš skolų, labai vargiai sudurdavo galus su galais. Viskas, ką jis turėjo pirkti,—trąšų maišiukas, padargai, drabužis,—nuolat brangdavo, o jo pagaminti produktai nuolat eidavo pigyn.

Bet valstietis vie tiek mylėjo savo darbą, brangino savo ir protėvių žemę, gimtąją gūžtą. Jam buvo tragedija, kada reikėdavo su ja skirtis.

Turime žmonių, kurie nekritiškai žiūri į praeitį ir idealizuoja tą meilę. Pagal juos meilė žemės ūkiui gyveno tiktai vienkiemyje. Vienkiemio galas,—sako jie,—tai galas žemdirbio meilei savo profesijai. Tai yra prasimanymas—tiek neteisingas, kiek ir žalingas. Reikia ne priešpriešinti valstiečio meilės žemei vienkiemyje jo jausmams socialistiniame ūkyje, o ja remtis, ją kelti ir vystyti. Socialistinis žemės ūkis turi ne mažiau, o daugiau pagrindo ugdyti žmonėse meilę žemės ūkiui, kilnesni jo tikslai. Socialistinio žemdirbio darbas yra darbas sau, bet ne tik sau, o ir visuomenei. Šiandien jis prasmingesnis ir turiningesnis, jam tarnauja mokslas, jis ne tik neatskiria valstietį ir jo šeimą nuo kultūros, bet remiasi mokslu ir praplečia kaimiečio idėjinį akiratį.

Meilė žemės ūkiui, kolūkiečio atsakomybės jausmas auga ne savaime. Šie jausmai turi objektyvų pagrindą, bet jie turi būti ugdomi—nuolat ir sąmoningai. Turtinti valstiečio sąmonę naujomis žiniomis—svarbi visų ideologinių darbuotojų pareiga. Žinios yra pasaulėžiūros pagrindas. Jausmą auklėti galima tiktai skiriant tam nemaža pastangų. Jausmas bręsta ilgai, nelengvai, kartais net prieštaringai. Štai kodėl tėvai, mokytojai, jaunimo organizacijos turi daug ir rimtai galvoti apie šį uždavinį nuo pat būsimo žemdirbio jaunų dienų. Ypač atsakingi kaimo mokyklų, ūkių vadovų uždaviniai.

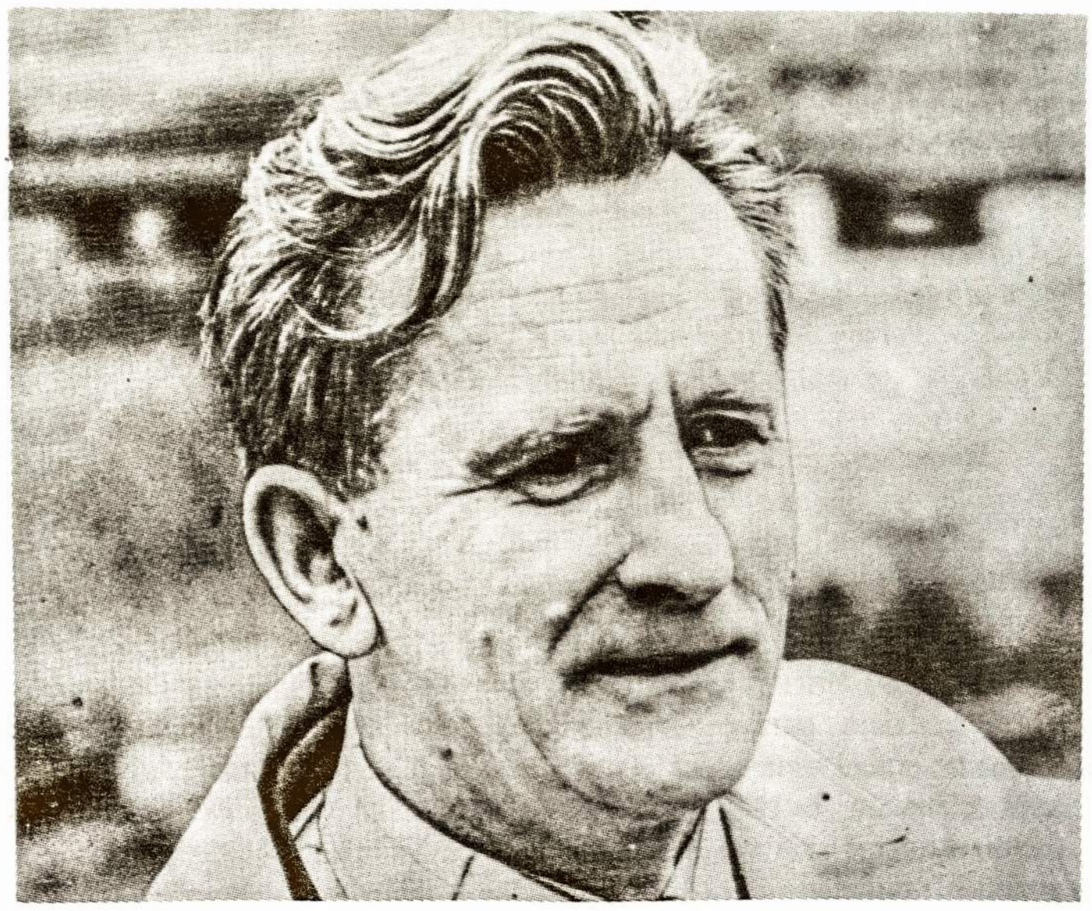

Antanas Budvytis, žemdirbystės instituto direktorius, vienas iš pokalbio dalyvių

NUO FILOSOFAVIMO IKI TUŠČIAŽODŽIAVIMO

MARGAS ETIKOS ETIUDŲ KREPŠYS

Kultūra, dorovė, asmenybė—viena keisčiausių knygų, kurias man yra tekę skaityti. Tai kone dviejų desėtkų autorių (daugiausia lietuvių) straipsnių rinkinys, sudarantis penktąjį serijos „Etikos etiudai" tomą ir parengtas TSRS Filosofų draugijos Lietuvos skyriaus etikos sekcijos. Knygos turinys labai įvairus. Septyni straipsniai nagrinėja ar apsimeta nagrinėjančiais „kultūros ir dorovės" santykį bei „dorovinės kultūros problemas". Kiti penki rašiniai meta žvilgsnį į vieno kito etiko (Rabindranato Tagorės, Alberto Schweitzerio, Stasio Šalkauskio) ar etikų grupės (utilitaristų, Lenkijos marksistų) pažiūras. Priedo yra ir ilgesnis vertimas iš A. Schweitzerio darbo „Kultur und Ethik" ir beveik visas J. Vabalo Gudaičio straipsnis „Sąžinė", pirmą kartą pasirodęs 1926 m. *Kultūros* žurnale. Galop—keli straipsniai apie „pagrindinius TSRS etikos tyrimo centrus", „etinį švietimą Baltarusijoje", „Lietuvos etikų veiklą" ir „mokslinius Sergejaus Anisimovo darbus", taip pat ir bibliografinis sąrašas „svarbesnių straipsnių etikos ir dorovinio auklėjimo klausimais", nuo 1979 m. išspausdintų tarybinėje lietuvių periodinėje spaudoje.

Visų šių knygos darbų lygis labai nevienodas. Greta įmanomai parašytų straipsnių (kaip, pvz., *Akiračių* nr. 136 persispausdintas Arūno Sverdiolo darbas apie Stasį Šalkauskį) nemaža yra ir tokių, kurių niekaip negalėtume pavadinti filosofiniais. Tatai sakau ne dėl to, kad būčiau marksistinės-leninistinės filosofijos priešininkas. Tokiu, žinoma, esu (kaip laikau sau svetimais ir hegelizmą, neoplatonizmą ar teosofiją). Tačiau daugelį knygos straipsnių norėtųsi kritikuoti ne dėl to, kad jie būtų marksistinės-leninistinės minties, o dėl to, *kad juose iš viso jokios minties nėra.*

Šioji minties stoka reiškiasi visų pirma tuščiažodžiavimu. Galėtume išskirti tris tuščiažodžiavimo formas. Pirmoji—lėkštas, paviršutiniškas, banalus dėstymas, kartais primygtinai tvirtinant savaime aiškius dalykus, bet visai nenurodant probleminio konteksto, kuriame tie savaime aiškūs dalykai buvo ar galėtų būti kvescionuojami ir tuo pačiu pasidaryti vertais diskusijų. Antroji tuščiažodžiavimo forma—nemokšiškai suregzti sakiniai ar ištisi paragrafai, kurių reikšmė ar tikslas lieka beviltiškai neaiškūs. Su šiuo trūkumu yra susijęs ir grubus elementarių filosofinės analizės principų nepaisymas. Trečioji—negyvas, neįmantrus tarybinis „new-speaker". Štai keli pavyzdžiai.

Vincentas Žemaitis, atsakingasis knygos redaktorius, savo straipsnį „Dvasinė kultūra ir dorovė" pradeda šitaip:

Literatūroje pasitaiko nuomonių, jog sąvokų „kultūra ir dorovė" derinys moksliniu požiūriu nėra korektiškas. Esą, taip jungdami šias dvi sąvokas, dorovę tarytum atskiriame nuo kultūros, nelaikome jos pastarosios dalimi. O dorovė neabejotinai yra kultūros reiškinys.

Mums atrodo, kad ir laikant dorovę kultūros reiškiniu, šių sąvokų junginys yra ne tik galimas, bet ir neišvengiamas. Jis pirmiausia parodo kultūros ir dorovės, kaip ***visumos*** *ir* ***dalies****, tarpusavio santykį, kuris iki šiol dar menkai ištirtas* (p. 25).

Šių dviejų paragrafų mintis beveik tobulai nepermatoma. Pirmasis sakinys skaitytojui iš karto kelia klausimą: ką čia reiškia „nėra korektiškas" (netaisyklingas?, klaidinantis?). Ir kurio gi mokslo požiūriu minėtas derinys „nėra korektiškas": gramatikos, logikos, semantikos ar dar kurio kito? Toliau einantis sakinys nieko nepaaiškina, o skaitytojo galvą tik dar labiau sujaukia. Kodėl, pvz., jungdami „namo" ir „sienų" sąvokas į derinį „namas ir sienos", atrodytume tarytum atskirią sienas nuo namo ar nelaiką sienų namo dalimi? Pirmiausia, loginis ar ir empirinis vieno dalyko atskyrimas nuo kito visiškai ne tas pat, kaip jų nelaikymas esant surištais visumos ir dalies santykiu. Priešingai, jei vienas dalykas yra visuma, o antras jos dalis, tai juodu visada galima logiškai (o kartais ir empiriškai) atskirti. Antra ir svarbiausia, nei junginys „namas ir sienos", nei junginys „kultūra ir dorovė" nėra sakinys, o tik potenciali sakinio dalis, todėl jis savaime dar nieko nepasako ir nieko neimplikuoja. Tokį junginį ištardami ar užrašydami, nieko netvirtiname apie jo dėmenų referentų santykį.

O ką reiškia ketvirtojo sakinio teigimas, kad minėtų sąvokų junginys yra „neišvengiamas"? Gal tai, kad jis yra „logiškai būtinas"? Tačiau logiškai būtini gali būti tik sakiniai (arba jais reiškiamos propozicijos), bet ne sakinio dalys. Klaidingas ir penktasis autoriaus sakinys: junginys „kultūra ir dorovė", kaip ką tik aiškinome, savyje visiškai neparodo, kad dorovė yra kultūros (visumos) dalis, lygiai kaip ir junginiai „žmogus ir širdis", „žmogus ir kepurė", „žmogus ir medis" neparodo, jog širdis, kepurė ir medis yra žmogaus dalys. Bet V. Žemaitis gal nori pasakyti visai ką kita? Jeigu taip, tai ką?

Vienintelis ganėtinai aiškus tvirtinimas, kurį galėtume iš šių paragrafų išpešti, tai tezė, kad „dorovė yra kultūros dalis arba reiškinys". Už poros puslapių ši tezė kiek patikslinama, tariant, kad „dorovė yra ne paprastas dvasinės kultūros struktūrinis elementas, ne pagalbinė jos dalis, o pirmapradis komponentas, imanentiškas visai dvasinei kultūrai" (p. 27). Straipsnio gale daroma tokia išvada: „Taigi dorovė yra ne tik dvasinės kultūros sritis, bet ir viena svarbiausių patiės žmogaus sudvasinimo bei jo sukultūrinimo prielaidų" (p. 33). O vieną šitokią banalybę nuo kitos skiria tarpas, ištisai prikimštas intelektualinės vatos.

Skyrelį „Dvasingumas ir dorovė" V. Žemaitis, pavyzdžiui, pradeda, sakydamas: „Labai svarbi dorovės funkcija—sutaurinti ir sudvasinti žmogų. Beje, ši dorovės funkcija mūsų literatūroje dar nepakankamai atskleista. Ilgai buvo net vengiama vartoti dvasingumo sąvoką" (p. 31). Bet kas, autoriaus nuomone, yra tasai dvasingumas? Taręs, kad „dvasinis žmogaus pradas nėra transcendentinis ar antgamtinis" ir kad „jame nėra nieko mistiško" (nes „dvasingumas ugdomas kartu su žmogaus tapimu žmogumi, su jo socialiniu, doroviniu brendimu ilgame visuomenės istorijos procese"—lyg faktas, kad dvasingumas istoriškai vystosi, automatiškai išspręstų jo esmės, prigimties ar definicijos klausimą), autorius šit kaip filosofuoja:

Dvasingumas reiškia išsiugdymą žmogaus dvasinių galių, kurios ir išskiria jį iš gyvulių pasaulio, suteikia jam pranašumą. Apie šią žmogaus savybę vaizdžiai rašė Vasilijus Suchomlinskis: ‚Žmonija jau žiloje senovėje suvokė, kad be fizinės jėgos žmoguje yra dvasinė jėga—ištikimybė savo įsitikinimams, pasitikėjimas savo teisumu, nepalaužiamumas prieš sunkumus, bebaimiškumas. Dvasinės jėgos, vyriškumo ir patvarumo suvokimas yra istorinis, jis atsirado palaipsniui' " (p. 31-32).

Bet tai ne dvasingumo analizavimas, o tik kai kurių jo reiškinių išvardijimas, nepasakantis nieko daugiau, negu tvirtinimas, kad spalva—tai raudonumas, rusvumas, gelsvumas, mėlynumas ir t.t.

Šitaip „išnagrinėjęs" dvasingumo sąvoką, V. Žemaitis greitai prieina prie tokio tvirtinimo: „Dvasingumo pagrindas yra žmonių dorumas". Prigretinę šį tvirtinimą prie ankstesnio autoriaus teiginio, kad žmogaus dvasingumas yra dorovės funkcija, gauname klasišką *circulus viciosus*—vienos sąvokos aiškinimą antrąja, o antrosios pirmąja. Šitokio iš tuščio pilstymu į kiaurą autorius plakasi per visą straipsnį, dažnai į prastų šiaudų kūlimą pasitelkdamas ir tarybinius filosofus: L. Archangelskį, T. Chlolostovą, L. Grinbergą („Kaip besuprastume dvasinį pradą, dvasinę žmogaus struktūrą, jų vaidmuo asmenybės doroviniam tobulėjimui nuolatos didėja. Kartu ir dvasinis asmenybės pradas įgyja vis aiškesnį dorovinį pobūdį") ir čekistų tėvą Feliksą Dzeržinskį, kuris tvirtino, kad „tuomet, kai materialinio gyvenimo poreikiai nugali dvasinius, žmogus pats spjauna į save, tampa ciniku, girtuokliu arba veidmainiu' "—atseit, kaip mes pasakytume, „pavyzdingu" tarybiniu piliečiu . . .

* * *

„Tarybinio žmogaus dorovinę kultūrą" ir jos vystymąsi nagrinėja knygos redkolegijos pirmininkas Justinas Lazauskas. Straipsnio pradžioje autorius paaiškina, jog „yra paplitusi nuomonė, kad tarybinis žmogus—tik labai dorovinga asmenybė" (p. 63). Kadangi ši nuomonė, rodos, nėra pastebimai paplitusi Vakaruose, tai turbūt ji epidemiška tik pačioj Tarybų Sąjungoj. Kiekvienu atveju, šiai „paplitusiai" nuomonei filosofas visiškai pritaria, tik pripažindamas, kad teisingas apibendrinimas gali turėti ir vieną kitą išimtį. Be to, tarybinių žmonių dorovė nuolatos kinta ir vystosi, todėl esą galima kalbėti ir apie nevienodus tos dorovės lygmenis. Tačiau aplamai jokių didesnių moralinio pobūdžio priekaištų „labai dorovingai" tarybinei liaudžiai autorius nedaro (nors ir dar pasitaikytų „įvairių sukčių, spekuliantų, veltėdžių", tačiau tokie liaudies masių „ypač nekenčiami"), ir jo straipsnis, kuriame, be kita ko, dosniai cituojama iš L. Brežnevo šedevro *Mažoji žemė*, baigiasi švytinčiu optimizmu:

Tūkstančiais gijų susijusi su politine kultūra, dorovinė kultūra apima visus darbo žmonių sluoksnius, išreiškia ir įtvirtina pagrindines dvasinės pažangos sudėtingame jų kelyje į beklasę visuomenę tendencijas. Tai vientisa ir harmoninga kultūra, kuri, įveikdama įvairias nedorovingumo apraiškas, vis labiau veikia naujo gyvenimo kūrėjų sąmonę ir savimonę, jausmus ir poelgius, įpročius ir papročius, didina jų, kaip asmenybių, dorovinį savaveiksmiškumą, komunistiškai kryptingą socialinį aktyvumą (p. 76).

Negalima būtų sakyti, kad tarybinio žmogaus dorovinės kultūros specialistai visais klausimais sutartų iki ploniausio niuanso. Va, J. Lazauskas stipriai pabara tuos, „kurie mėgina atriboti dorovinę kultūrą nuo darbo žmonių pažiūrų, nuo jų komunistinių įsitikinimų" (p. 69). Autorius

oponuoja pažiūrai, „jog pirmiausia turime vertinti žmogų, o tik paskui žiūrėti, kokiais drabužiais' jis vilki". Juk laikydamiesi šitokio nusistatymo, būtume priversti retkarčiais pripažinti aukštą dorovingumo laipsnį tiems, kurie „savo fizines ir dvasines jėgas nukreipė prieš revoliucinius darbo žmonių iškovojimus" (taigi visokioms sadūnaitėms ir solženicinams)—o tai jau būtų baisi filosofinė klaida!

Kiek švelniau tą patį klausimą sprendžia kitas L. Brežnevo citatorius, prof. dr. Sergejus Anisimovas, „labai produktyvus mokslininkas" ir „pripažintas etikos specialistas". Profesorius įsakmiai įspėja, kad asmenybės dorovinės kultūros nevalia „painioti" su tos asmenybės pasaulėžiūros subrendimu arba su jos tvirtais politiniais įsitikinimais. Žinoma, tarp dorovinės kultūros ir politinio sąmoningumo egzistuoja artimas ryšys, „bet ir pats glaudžiausias ryšys bei tarpusavio priklausomybė—dar ne tapatybė". Ir čia pat kloja, sakytume, gana įtikinantį argumentą:

Rasime nemaža pavyzdžių, kai filosofiškai išsimokslinęs, tvirtų politinių įsitikinimų žmogus nėra subrendęs doroviškai, smarkiai pažeidinėja dorovės normas arba taikstosi su socialistinio bendrojo gyvenimo pažeidinėjimais. Pasitaiko ir tokių atvejų, kai mažai išsilavinęs, netgi negirdėjęs apie filosofiją ir etiką žmogus, pavyzdžiui pagyvenęs kaimietis, yra atviras, nuoširdus su kitais, visą gyvenimą garbingai, sąžiningai dirba" (p. 50).

Už šių žodžių aiškiai kyšo visai priimtina mintis, kad „doras komunistas"—tai ne „sviestuotas sviestas": gali būti komunistas, bet nedoras žmogus, ir gali būti doras žmogus (kad ir tas „pagyvenęs kaimietis"), bet prastas komunistas. Tarybinei filosofijai ši neįdomybė—žemę drebinantis atradimas.

* * *

Daug „abstrakčiai filosofinio" tuščiažodžiavimo, tačiau be plakatinės publicistikos, yra Romo Žibaičio straipsnyje „Dorovinės kultūros bruožai". Galėtume ir iš jo šį tą pacituoti—bet kas iš to? Visiškai nuobodus ir niekuo neprovokuojantis yra Halinos Kobeckaitės rašinys „Kultūros samprata". Gimnazistiniame lygyje paviršutiniškai ir pernelyg schematizuotai utilitarizmo etiką apžvelgia Gražina Miniotaitė. Ir taip toliau . . .

Kita vertus (ir kad vėl nebūtume apkaltinti akla antipatija viskam, kas ateina „iš ten"), yra tokių straipsnių, kurie nedarytų gėdos jokiai kultūrinės problematikos tekstų antologijai. Pvz., marksistinės-leninistinės galvojimo sistemos apimtyje Stasys Venskevičius profesionalo filosofo prieėjimu svarsto „dorovinės kultūros ugdymo" klausimus. Vaisingai atskyręs **idealiosios dorovės, „veikiančiosios"** arba **realiosios dorovės** ir **dorovinio auklėjimo sistemos** sąvokas, šis autorius prieina išvadų, su kuriomis verta ir įdomu ginčytis. To uždavinio gal ir bandysime imtis kuria kita proga.

Nemažiau produktyvios ir Krescencijaus Stoškaus pastangos paanalizuoti etiketo vietą kultūroje ir jo santykius su dorove. Jis įtikinančiai įrodinėja, kad etiketas nėra vien tiktai „išorinės" žmogaus kultūros dalis ir rimtai svarsto etiketo ryšį su socialinėmis klasėmis, jo „kalbą" ir kai kurias susijusias sąvokas, kaip antai konvencijos, nuoširdumo, mandagumo ir pan.

Skaitytojui tikrai naudinga ir didesnė dalis knygoje pateiktos medžiagos apie nesovietinius mąstytojus, taip pat ir minėtos jų tekstų ištraukos. Tik Vaidoto Daunio („Rabindranato Tagorės etinių pažiūrų bruožai") ir R. Žibaičio („Albertas Šveiceris—XX a. humanistas") straipsniuose žymiai įdomesnės aptariamųjų filosofų citatos bei jų minties atpasakojimai negu pačių straipsnių autorių kritinės pastabos.

Jei knygoje būtų buvę daugiau pastarojo pobūdžio medžiagos ir mažiau rašinių *a la* Žemaičio ar Lazausko, tikriausiai ir jos tiražas nebūtų buvęs toks stambus (20,000 egz.).

M.J. Drunga

Kultūra, dorovė, asmenybė. TSRS Filosofų draugijos Lietuvos skyriaus etikos sekcija. Leidykla „Mintis", 1981.

DIDŽIOJI LIETUVOS KUNIGAIKŠTYSTĖ VOKIEČIŲ ISTORIKO AKIMIS

Šią Lietuvos didžiosios kunigaikštystės apžvalgą, siekiančią Liublino unijos, yra gal dar kiek per anksti aptarti, nes iki šiol jos teatspausdinta tik kiek virš pusės (psl. 717-780). Dar nepasirodė dalis, skirta vidiniam kunigaikštystės išsivystymui (psl. 781-849). Bet nežinant dar kada kitas sąsiuvinys (Lieferung) bus išleistas, vertėtų bent šią pirmą dalį pristatyti. Pradžioje šią apžvalgą parašyti buvo apsiėmęs Oswald P. Backus, bet jis 1972 m. mirdamas tepaliko tik škicą, kuriuo dabartinis autorius M. Hellmann pasinaudojo.

Hellmanną esu jau anksčiau pristatęs kaip geriausią Lietuvos istorijos žinovą Vokietijoje. Jei neklystu, jis yra vienintelis istorikas Vakaruose, parašęs visą Lietuvos istoriją apimantį vadovėlį (Grundzuege der Geschichte Litauens).

Pirmą kartą į Rusijos istorijos rėmus tapo taip plačiai ir nepriklausomai įtrauktas LDK-jos išsivystymas. Iki šiol vokiečių istorikai, rašydami bendrąją Rusijos istoriją, neapsieidavo nenurodę į Lietuvos valstybės susikūrimą ir jos kovas su Maskva, bet tai daryta tik tiek, kiek tai lietė rusiškas žemes bei Maskvos konfliktą su Lietuva dėl rusiškų žemių rinkimo (Staehlin, Stoekl) Gi šio *Handbuch der Geschichte Russlands* pirmo tomo leidėjas M. Hellmann paskyrė visą dalį (apie 140 psl.) Lietuvos valstybei, žvelgdamas į ją Lietuvos istorijos tyrinėtojo akimis. Ir autorius supranta problemą Rusijos istorijos rėmuose pristatyti Lietuvos istoriją. Nežiūrint to, kad tuometinė Lietuvos valstybė susidėjo beveik 90% iš ankstesnių rusiškų žemių, jos negalima vadinti rusiška valstybe, kaip kad kai kurie rytų slavų istorikai to norėtų (Ljubavski). Hellmannui kaip tik ir rūpi pristatyti LDK-ją kaip atskiro aptarimo vertą valstybę, ypač atkreipiant dėmesį į jos ir Maskvos kunigaikštystės skirtingą vidinę struktūrą bei į jos vis stiprėjančius ryšius su Lenkija. Lietuviui, kuris žiūri daugiau iš šiandieninio politiško taško, nebus prie širdies Lietuvos istorijos ieškoti Rusijos istorijos vadove, bet pagalvojus, kaip retai iš viso Vakarų istorikai domisi Lietuvos istorija, reikia tik džiaugtis Hellmanno iniciatyva.

Hellmann visada pasižymėjo kaip kruopštus šaltinių ir istorinės literatūros rinkėjas bei žinovas. Ir šioje apžvalgoje jis 8 psl. skiria literatūriniams duomenims (841-848), o net 16 psl. skiria istoriografijai (719-734). Jis įžvalgiai palygina įvairių tautų, o ypač rusų ir lenkų istorikų įnašą į Lietuvos istorijos tyrinėjimą, nurodydamas jų interesus ir intencijas. Autorius kritiškai vertina kai kurias rusų istorikų išvadas ir dabartinę sovietišką liniją. Autorius nurodo svarbesnius archyvus, apgailestaudamas, kad daugelis Lietuvos istorijos šaltinių dar nėra paskelbta. Pačią apžvalgą jis dalina į dvi maždaug lygios apimties dalis: į politinį valstybės išsivystymą ir į vidinę kunigaikštystės struktūrą (dėl pradžioje minėtos priežasties galiu aptarti tik pirmąją dalį). Kiek išsamiau autorius aprašo Mindaugo, Vytauto-Jogailos laikus bei Liublino unijos aplinkybes, taigi Lietuvai lemiamus laikotarpius. Palyginus daug vietos jis skiria įvairiems krikštijimo bandymams iki 1386 m. Tuo tarpu krenta į akį, kaip mažai ir beveik tik užuominom aprašo Ordino siekius ir kovų būdą. Lietuvos istorikų priimta, kad dėl karų su Ordinu Jogaila buvo priverstas ieškoti sąjungininkų ir rūpintis Lietuvos krikštu, kas jį ir paskatinę priimti pasiūlymą tapti Lenkijos karaliumi. Hellmann gi pristato hipotezę, kad Jogaila dėl vidinių kovų su Vytautu ieškojęs išeities ir bandęs iškilimu į karalius savo pozicijas sustiprinti (751 psl.). (Šioje vietoje yra įsipynusi klaida, kad Vytautas 1385 m. buvo „vėl (*abermals*) į Prūsiją pabėgęs". Vytauto antrasis pabėgimas įvyko 1389 m., kaip pats autorius vėliau mini.)

Neaiškumų kelia autoriaus aprašymai, kokiomis aplinkybėmis Švitrigaila ir vėliau Žygimantas didžiaisiais kunigaikščiais tapo (736 psl.) Jis rašo, kad Jogaila tuoj pat po Vytauto mirties paskelbė Švitrigailą didžiuoju kunigaikščiu, nesilaikydamas Horodlės akto, bet neišryškina, kame buvo tas nesilaikymas. Iš sekančių eilučių („bet lūkesčiai, kuriuos jis (t.y. Jogaila) ir galimas dalykas jo lenkiški patarėjai turėjo, neišsipildė") būtų galima net suprasti, kad Jogaila su lenkų patarėjais kaip tik apėjo Lietuvos didikus. O Horodlės akte buvo numatyta, kad po Vytauto mirties Jogaila naują didįjį kunigaikštį paskelbs tik atsiklausęs Lietuvos didikų ir pritariant Lenkijos karalystės tarybai. Švitrigailos atveju, Jogaila buvo Lietuvos didikų priverstas perduoti didžiojo kunigaikščio teises Švitrigailai, neatsiklausus Lenkijos tarybos. Gi Žygimanto sąmokslą Hellmann taip pristato: „Lenkai rado Vytauto jaunesnio brolio Žygimanto asmenyje jų šalininką, paskelbė jį didžiuoju kunigaikščiu ir bandė Švitrigailą nuversti". Čia lenkų rolė sąmoksle yra perdėta ir neteisingai perduota. Sąmokslą lenkai be abejo rėmė ir prisidėjo prie jo paruošimo, tačiau sąmokslą pravedė Žygimantas su vietiniais šalininkais, ir Jogaila jį patvirtino didžiuoju kunigaiščiu 1432.X.15, taigi pusantro mėnesio po sąmokslo prieš Švitrigailą.

Netikslus yra autoriaus tvirtinimas, kad 1260 m. „kuršiai ir žemaičių pagalbinė kariuomenė" (Kuren und schemaitische Hilfstruppen) prie Durbės laimėjo mūšį prieš Ordino livoniškąją šaką. Nebent jau atvirkščiai, jei taip būtų galima kuršių karinių dalių **perbėgimą** į žemaičių pusę nupaišyti (741 psl.). Taip pat paaiškinimo verta būtų buvus žinutė, kad po II-jo Pasaulinio karo lenkai turėjo išsikraustyti iš Vilniaus krašto, nenurodant, kad tai nebuvo lietuvių reikalaujama ir kad anaiptol ne visi lenkai turėjo persikelti į dabartinę Lenkiją (731 psl.). Matyt per korektūros neatidumą dviejose vietose yra sumaišyti vardai. Pvz., 750 psl., 10 eilutėje, vietoj Algirdo turėtų

(tęsinys sekančiame psl.)

Spausdiname kiek sutrumpintą ir paredaguotą pasikalbėjimą apie partizaninio karo Lietuvoje 1945-1953 m. įvykius bei kitus bendrinius to laikotarpio gyvenimo faktus. Šį pasikalbėjimą su Elena Juciūte, aktyvia tų įvykių dalyve, kentėjusia už tai sovietų kalėjimuose, 1981 m. padarė dr. Tomas Remeikis. Šio ir kitų panašių pasikalbėjimų programa apie įvykius, prasidėjusius II-jo Pasaulinio karo metu ir užsitęsusius dar gerokai po jo, buvo suorganizuota Pedagoginio lituanistikos instituto Čikagoje. Instituto iniciatyvą finansiškai parėmė ir įgalino JAV Švietimo departamentas (per „The Ethnic Heritage Studies Program") ir Lietuvių fondas.

E. Juciūtei pavyko išemigruoti į JAV-es 1966 m. Savo pergyvenimus ji aprašė 1974 m. išleistoje knygoje *Pėdos mirties zonoje*. O 1981 m. kitus savo ano meto gyvenimo įspūdžius, susitikimus bei įvykius ji pristatė epochiniame romane *Ąžuolynėlis*.

Už galimybę *Akiračiams* pasinaudoti pasikalbėjimu dėkojame tiek E. Juciūtei, tiek Pedagoginiam lituanistikos institutui.

* * *

T.R.: Norėčiau pradėti su tokiu gana asmenišku klausimu iš Jūsų biografijos. Kada ir kur esate gimusi?

E.J.: Švėkšnos miestelyje, 1911 m. rugpjūčio mėn.

T.R.: Įdomu, kokia buvo Jūsų šeimos socialinė padėtis?

E.J.: Tėvas ir motina buvo ūkininkų vaikai, bet apsigyvenę miestelyje, kadangi tėvelis buvo išgyvenęs keletą metų Amerikoje ir grįžęs su šiokiu tokiu kapitalu.

T.R.: Kur išėjote mokslus?

E.J.: Švėkšnos gimnaziją baigiau, paskui studijavau V.D. un-to Matematikos-gamtos fakultete, bet nebaigiau, o mokytojos cenzą įsigijau, prie Švietimo ministerijos laikydama egzaminus.

T.R.: Kai į Lietuvą antrą kartą grįžo Raudonoji armija, kur gyvenote ir ką dirbote?

E.J.: Dėsčiau matematiką Pilviškių progimnazijoje, kuri tada jau baigė išaugti į pilną gimnaziją.

T.R.: Kiek žinome, Jūs buvote ištremta į Sibirą. Kada tai įvyko?

E.J.: Aš tremtine tai nebuvau iš viso, o buvau areštuota ir laikyta kalėjime. Lietuvoje kalėjime išbuvau 2 metus—Lukiškio kalėjime ir Klaipėdos kalėjime per du kartus, nes mane paskui dar antrą kartą atvežė tardymams.

T.R.: Kokiais metais tai buvo?

E.J.: Areštavo mane 1949 m. sausio 13 d.

T.R.: O kaip atsidūrėte Sibire?

E.J.: Pirmiausia nuvežė Vilniun į Saugumo ministeriją. Tai buvau pačioj vadinamoj baisiausioj vietoj, bet pasakyčiau, kad tai nebuvo pati baisiausia, nes bunkeriuose provincijoje pas stribus, ten tose žeminėse, buvo baisesnės vietos negu Saugumo ministerija Vilniuje. Ten apie 2 mėnesius išlaikė, paskui Lukiškio kalėjime išbuvau iki 1949 m. rugpjūčio 28 d. Tą dieną jau išvežė ešaloną kalinių iš Lukiškių ir kitų kalėjimų į Sibirą.

T.R.: O kada paleido Jus iš Sibiro?

E.J.: 1956 m., po vadinamosios Chruščiovo amnestijos.

T.R.: Kokiu būdu pasisekė Jums atsirasti Amerikoje?

E.J.: Aš pati nežinau, aš laikiau stebuklu.

T.R.: Paprašėte emigruoti turbūt?

E.J.: Žinoma. Aš turėjau seserį čia, o ten nieko daugiau iš artimų žmonių, nes mamytė buvo mirusi Vokietijoje, o tėvelis dar kai buvau visai maža.

T.R.: Panele, užgriebkime tą partizanų judėjimo temą. Kokie, Jūsų nuomone, motyvai lėmė vyrų (ir moterų) išėjimą į miškus, griebimąsi ginklo ir t.t.?

E.J.: Nu, komunistai skelbė, kad komunistinį terorą iššaukė partizanai. Aš esu priešingos nuomonės: kiek man teko patirti, tai ne partizanai iššaukė komunistų terorą, bet komunistų teroras iššaukė partizanų veiksmus. Buvo ir tokių, kurie pačioj pradžioj, dar nepradėjus komunistams siausti, dėjosi į kovą prieš rusus. Tai buvo Žemaitijoj. O kitur, kur aš gyvenau, Suvalkijoj, nebuvo jau tokių kadrų, ginkluoto pogrindžio kadrų, kurie tebūtų laukę rusų ir galvoję priešintis. Juk priešintis tokiai didelei jėgai, milijoninei armijai, vis dėlto būtų buvę beprasmiška. Kiek teko girdėti, Žemaitijoje, ten prie Latvijos sienos, buvo grupelės, kurios ruošėsi pasipriešinimui. Bet kaip jiems ten pavyko, nežinia, ir atrodo, kad jie išsklydo greitai, ir užsibaigė, ir išsislapstė.

T.R.: Tai, Jūsų nuomone, sovietinis teroras nedavė kitokios galimybės daugeliui žmonių, kaip tik išeiti į miškus?

E.J.: Taip, nedavė. Kai tik atėjo, tuojau pradėjo areštuoti žmones. Va, yra liudininkė ta pati Eugenija Keresavičienė, kuri čia irgi kalbėjo, ji buvo areštuota 1944 m. rugsėjo mėn., vos tik rusams įžengus. Tas pats Kreivėnas irgi taip pat buvo tą patį rudenį areštuotas. Tai va, tokie areštai, žmonių grobstymai, į kariuomenę jaunų vyrų gaudymas ir sudarė didžiulį pavojų.

T.R.: Tai sakote, kad ir šaukimas į kariuomenę čia daug lėmė—

E.J.: Labai daug. Net ir į stribus suvarė nemažai žmonių. Jaunas vyras nenori eiti į kariuomenę, tai geriau čia pat, kaip nors vis mano išsislapstyti . . .

T.R.: Atseit, tam kad išsisuktų iš kariuomenės, ėjo į stribus?

E.J.: Net ėjo. Ėjo net į stribus. Taip. Buvo ir tokių. Nes iš stribų irgi ne visi buvo tokie blogi žmonės. Buvo tokie, kurie sužinoję ką nors apie areštus ar deportacijas, pranešinėdavo žmonėms.

T.R.: Kiek, iš tikrųjų, ekonominiai motyvai galėjo lemti išėjimą į miškus; sakysim, turto atėmimas, drastiškoji žemės reforma?

E.J.: Man atrodo, kad tas mažai turėjo reikšmės, nes vis tiek viskas buvo sutrypta. Tie žmonės turto nebežiūrėjo, kiek man teko toj pačioj Suvalkijoj girdėti, sako: „Viską tegul atima, kad tik neišvežtų".

T.R.: Jūs buvote mokytoja, rodos, nieko nenusikaltusi ir galėjote tikėtis išlikti, nepaisant to stalinistinio teroro. Kokie motyvai Jus nuvedė į partizanų eiles?

E.J.: Aš tai labai nekalta jau nebuvau. Teko padirbėti pogrindyje šiek tiek. Aš dirbau su

VISOS TOS JALTOS IR POTSDAMAI . . .

POKALBIS SU JUCIŪTE

DIDŽIOJI . . .

(atkelta iš 7-to psl.)

būti Jogaila, o 763 psl., 27 eilutėje, vietoj Žygimanto—Švitrigaila.

Kadangi ši LKD apžvalga talpinama Rusijos istorijos vadovėlyje, būtų reikėję gal kiek daugiau skirti dėmesio Lietuvos Rytų politikai su rusais ir totoriais. Bet matyt autorius kaip tik norėjo nurodyti į Lietuvos vis stiprėjančius santykius su katalikiškais kaimynais, ypač su Lenkija, kurie galutinai ir nuvedė Lietuvą kitu keliu, nei tai atrodė dar Algimanto ir dalinai Vytauto laikais.

Hellmanno apžvalgoje maždaug iki Vytauto laikų vardai rašomi vienur iš vokiškų kronikų (Mindowe, Kynstute), kitur iš rusiškų (Witowt). Vėlesnio laikotarpio pradedant su Jogaila ir jo broliais, vardai vartojami tik lenkiška forma, nors visur jis nurodo ir lietuvišką vardo formą, jei vardai yra lietuviškos kilmės. Ši rašyba pas vokiečių istorikus jau įprasta ir todėl nėra pagrindo tikėtis, kad bent lietuviški vardai būtų lietuviška forma vartojami, juoba kad jie dažnai tik vėliau iš nelietuviškų šaltinių atkurti buvo. Kiek daugiau geistina būtų nevartoti bent dabartinės Lietuvos vietovių lenkiška forma. Čia betgi reiktų jau iš istorikų laukti, kad jie atsisakytų visų lenkiškumų ir rusiškumų.

Reikia tikėtis, kad šis tiesioginis Lietuvos didžiosios kunigaikštystės pristatymas paskatins Rytų Europos istorikus Vokietijoje dažniau susidomėti Lietuvos klausimais.

Artūras Hermann

Manfred Hellmann: Das Grossfuerstentum Litauen bis 1569. Iš: Handbuch der Geschichte Russlands. *T. I-as, psl. 717-849. Stuttgar, Hiersemann. 1981.*

plunksna ir tada.

T.R.: Gal galėtumėt konkrečiau paaiškinti, kuo užsiimdavote pogrindyje?

E.J.: Rašydavau. Turėjau ryšių tik su vienu žmogum iš partizanų tarpo, kuris atnešdavo tokią ar tokią temą ir prašydavo parašyti, ką žinai. Vieną temą parašiau apie mokyklų gyvenimą, paskui apie profsąjungas, susisiekimą. Ketvirtos neatsimenu. Tas keturias tik ir prisipažinau per tardymus.

T.R.: Už tą darbą Jus ir areštavo?

E.J.: Už tą. O kiek iš viso parašiau, tai aš pati nežinau.

T.R.: Įdomu, ar Jūs prisimenate, kokiam partizanų leidiniui rašydavote?

E.J.: Nesakė man kokiam leidiniui. Nieko. Ir štabas buvo už 3 kilometrų, bet mes buvom keturi grupėje ir nei vienas nežinojome, nei kad yra, nei kur yra.

T.R.: Ar dabar Jūs jau žinote jų pavardes?

E.J.: Nu, tai tik tų keturių. Du iš jų yra jau mirę.

T.R.: Grįškime prie ankstyvesnio klausimo. Jūs buvote mokytoja, neturėjote ypatingų turtų ir iš gana kuklios socialinės padėties kilusi. Kas galų gale nuvedė Jus į tą veiklą?

E.J.: Nu, mes patriotizmo vedami ėjome. Padėti saviems. Vis tiek visi mes tikėjom, kad ilgai taip nebus, kad kas nors pasikeis ir kad vis tiek Lietuva anksčiau ar vėliau atsistatys. Norėjom visi išlikti čia ir kuo daugiau duoti žinių užsieniui apie tai, kas čia darosi. Mes tikėjom, kad užsienis nežino, kas čia darosi, nes žinojom, kad sovietai visa tai slepia. Tai mūsų grupės ir buvo tikslas, kuo daugiau duoti žinių, duoti referatus apie dabartinę Lietuvos padėtį.

T.R.: Ar Jūs žinojote, kad ta medžiaga bus perteikiama į Vakarus?

E.J.: Žinojome. Mums buvo pasakyta, kad bus perteikiama ir mes rašėme maždaug taip, kad būtų.

T.R.: Norėčiau dar panagrinėti vieną klausimą, būtent, argi nebuvo tada kokio nors vidurio kelio tarp ginkluoto pasipriešinimo ir pasidavimo sovietinei sistemai?

E.J.: Nebuvo. Reikėjo gintis. O ką gi, vieną jau areštuoja, kitą areštuoja, trečią. Visi žinojo, kad nepaliks jaunų vyrų, kadangi jiems buvo noras nusikratyti tos jėgos. Jie žinojo, kad žmonės nepritaria tam režimui, kad laukia ko nors, kad tikisi iš užsienio kokios nors pagalbos. Tą žinodami, sovietai ir norėjo sunaikinti pajėgesnę tautos dalį.

T.R.: Sovietai keletą kartų buvo paskelbę partizanams amnestiją. Ar jomis buvo galima pasinaudoti? Kaip suprantu, pati partizanų vadovybė buvo įsakiusi, kad tie, kurie gali, legalizuotųsi.

E.J.: Partizanų vadovybė, kiek aš žinau, davė laisvę—kaip kas norit, darykit. Bet niekas amnestijoms netikėjo. Ne tik partizanai, bet ir eiliniai žmonės, visi sakė: „Apgaus! Apgaus!"—ir viskas.

T.R.: Bet tų, kurie amnestijomis pasinaudojo, koks buvo jų likimas?

E.J.: Areštavo, kiek man žinoma. Ot, vienas iš Augustavo miškų parėjo suvalkietis. Areštavo už kelių savaičių, motyvuodami tuo, kad jo brolis dar yra likęs. O tas brolis buvo jau Vokietijoj.

T.R.: O, aplamai paėmus, kaip Jūs tada supratote pasaulinę padėtį?

E.J.: Visi laukėm. Manėm, bus taikos sutartis kaip paprastai po kiekvieno karo. Ir kad nepaliks tų užimtų kraštų, kurie nieko nenusikaltę, nieko nepuolė.

T.R.: Ar manėte, kad bus karas, ar iš tikrųjų galvojote, kad taikos sutartis bus be karo?

E.J.: Be karo. Mes galvojom, kad be karo. Ot, čia yra Atlanto charta. Mes pilnai tikėjom visiems pažadams ir manėm, kad okupacija tik laikinai. Svarbu dabar tik išbūti kaip nors savo krašte, kad tik neišvežtų, kad nežūtų žmonės. Dėl to kaip tik tuo tikslu žmonės ir ėjo į miškus.

T.R.: Ar Jums teko girdėti kokių nors skatinimų iš Vakarų tęsti partizaninę kovą, tęsti rezistenciją, net plėsti ją, stiprinti?

E.J.: Mums perduodavo tiktai žodžiu, iš tų pačių partizanų girdėdavom, kad tik laikykimės, laukime, vis tiek kas nors bus.

T.R.: O šiaip iš kur gaudavote žinių apie padėtį pasaulyje?

E.J.: Daugiausia per visokius šnabždus tiktai. Kai atėjo rusai, radijo aparatus surinko. Jeigu rusas kareivis ar milicininkas koks pamatė radijo aparatą, tai tuoj išjungė, pasiėmė ir nežinia kur dėjo. Bent viešai turėti namuose radijo aparatą nebuvo galima.

T.R.: Ar būdavo kas nors kitų surašyta iš slapta girdėtų Vakarų radijo laidų?

E.J.: Nu, laikraštėliuose būdavo, kuriuos platino partizanai. Jie gana plačiai kursavo.

T.R.: Kaip šiandien Jums atrodo tos tada Jūsų girdėtos žinios ar gandai, kad „kas nors bus". Ar ne per optimistinės?

E.J.: Atrodo, kad per optimistinės. Mes tikėjomės visai kitaip. Atvažiavus čia, sužinojau aukštyn kojom padėtį. Kad visa okupacija buvo su Vakarų palaiminimu. Visos tos jaltos ir potsdamai . . . Mes tikrų žinių neturėjom, o ką komunistai skelbė, mes netikėjom. Komunistai visą laiką visur skelbė, kad čia viskas amžinai, amžinai, kad jie jau žengia į Vakarus, ir kad greitai viskas bus jų . . .

T.R.: Išeivijoje gana plačiai paplitusi nuomonė, jog žemės ūkio kolektyvizacija iš naujo atgaivino jau gerokai sumažėjusį partizaninį judėjimą. Ar kolektyvizacija turėjo kokios nors įtakos į šį judėjimą?

E.J.: Man atrodo, kad ne. Dėl to, kad tas „nubuožinimas" jau buvo pradėtas tuojau, tuoj grįžus bolševikams. Tuojau tuos stambesnius ūkius sumažino ir vis dar mažino, ir pervedė pirmą ir antrą žemės rūšį į trečią, ir padarė iš nebuožės buožę. Žodžiu, kad jau tie ūkiai buvo sunaikinti, kelis kartus nubožinta, atimta viskas, bet žmonės dėl to nesijaudimo. Jie sakė, kad užteks mums kiek turėsime, kad tik neišvežtų, kad tik galėtume savo krašte pasilikti. Žmonės dažniausiai dėl to tiktai rūpinosi.

T.R.: Mes čia Vakaruose esame skaitę, kad partizaninis karas vedė prie kraštutinių žudynių ir iš partizanų pusės. Ar Jums žinoma tokių atvejų, kad partizanai būtų palietę ne visai kaltus ar ir nieku dėtus žmones?

E.J.: Man yra žinomas vienas atvejis. Tai Okšrutos žudynės. Ten buvo atvežta į tuščius ūkius, į pabėgusių ar išvežtų ūkius, rusų gan didelė grupė, kelios dešimtys. Tai ten vieną naktį sudegino tuos namus ir šaudė. Buvo 32 lavonai. Tai čia visos apylinkės žmonės jau vertino kaip kovą prieš kolonizaciją. Ir partizanų nuomonė buvo tokia. Sako, kad jau gana miestus valdo, jau pradeda ir kaimus kolonizuoti, ir kol mes galėsim, mes šito neleisim.

T.R.: Ar šitoks nusistatymas nešė vaisių?

E.J.: Taip, tuos rusus išvežė iš ten ir daugiau neatvežė.

T.R.: Sovietiniuose šaltiniuose yra paskelbta nuo partizanų žuvusiųjų pavardės, įskaitant moteris, vaikus, kūdikius. Kaip Jūs šitai paaiškintumėt?

E.J.: Nu, jeigu vyksta sodybose susišaudymas,—o būdavo žiaurių kautynių,—tai, žinoma, visokie žūdavo. Ten kulka neskiria nei moters, nei vaiko.

T.R.: Pačių partizanų dokumentuose, atrodo, yra užtinkami partizanų teismai, stačiai egzekucijos. Ar tokių dalykų neteko girdėti?

E.J.: Aš nežinau, bent mūsų apylinkėje nebuvo tokių, kurie jau specialiai eitų ir žudytų nekaltus žmones. Nors kas visoj Lietuvoj buvo, negaliu sakyti.

T.R.: Kokia buvo šioje padėtyje Katalikų bažnyčios rolė?

E.J.: Paprastai, ypač provincijoje, kunigai vengdavo iš viso apie tai kalbėti, daugiau tiktai apsiribodavo religiniais dalykais. Kaip galėdami vengė, nes nežinai kam nusikalsi. Jeigu kalbėsi prieš partizanus, tai nusikalsi prieš partizanus, jeigu kalbėsi prieš valdžią—tai areštuos. Žodžiu, jie buvo tarp kūjo ir priekalo ir vengė kam nors nusikalsti, stengėsi kaip nors išlaviruoti, kad pasiliktų gyvi ir savo vietoje.

T.R.: Kiek yra tiesos teiginyje, kuris atėjęs iš pačių partizanų šaltinių, kad partizanai—tai Dievo rykštė liaudžiai?

E.J.: Nežinau. Bent ta liaudis tai Dievo rykšte nelaikė, o laikė tiktai kaip žmones, kurie bėgo nuo kančių ir mirties, ir kiekvienas stengėsi jiems padėti.

T.R.: Sovietai bando tą partizaninį karą vaizduoti kaip klasių kovą. Ką Jūs į tai? Gal būtų galima pradėti klausimu, koks buvo partizanų socialinis charakteris? Kas tai buvo per žmonės?

E.J.: Buvo ūkininkų vaikai, buvo paprasti bernai, buvo amatininkai, visokių. Visa Lietuvos liaudis buvo toj pačioj padėty. Ir tai yra didelė neteisybė, kad tai buvo klasių kova. Tai buvo lietuvio kova su rusu, tai buvo saviginos kova, ne puolimo, bet apsigynimo kova. Išlikti gyviems ir išlikti savo krašte—tai buvo pagrindinis motyvas. Sovietai skelbė, kad buožės kovoja už arklį ir karvę. Tai kad dėl to arklio ir karvės dar nereikėjo kovoti. Dar visi po arklį ir karvę turėjo tada, ir vis dėlto kovojo.

T.R.: Sovietų istorikai taip pat neseniai pradėjo skelbti tezę, kad tas partizaninis karas turėjo pilietinio karo pobūdį. Nurodoma, kad lietuvis kovojo prieš lietuvį, turint omenyje tuos vadinamus istrebitelius. Nors mes žinome, kad

(tęsinys sekančiame psl.)

VISOS TOS JALTOS . . .

(atkelta iš 9-to psl.)

pagrindinė jėga kovoje prieš partizanus buvo sovietų saugumas ir kariuomenė, tačiau faktas lieka faktu, kad buvo ir tų stribų. Tad norėtųsi iš Jūsų patirti, kas per vieni tie stribai?

E.J.: Pirmiausiai tai visokie valkatos. Į juos pirmiausiai ir kreipėsi sovietų saugumas ir juos užverbuodavo į tuos stribus. Net jų išvaizda buvo baisi. Jiems nedavė jokių uniformų, nieko. Ėjo apdriskę, šautuvas žeme velkasi. Tai tokie visuomenės atmatos daugiausiai. O paskui—

T.R.: O amžiaus atžvilgiu, kokie būdavo maždaug?

E.J.: Nu, buvo jauni daugiausiai. Senų neteko man matyti. Nu paskui—

T.R.: Ar būtų galima sakyti, kad tai buvo daugiausia iš miestų ir miestelių jauni vaikinai?

E.J.: Taip, daugiausia iš miestelių buvo. O paskui—

T.R.: O kaip tautybės atžvilgiu? Ar ten lietuviai vyraudavo tuose „liaudies gynėjų" būriuose?

E.J.: Nu, jeigu buvo kur vietinių rusų, tai tie su dideliu noru ėjo saviems padėti. Taip, ir tie Lietuvos rusai tuojau sėdo į visokius tuos komitetus, vykdomuosius, visur. Ir būdavo vadovais deportacijose, kadangi jie pažino žmones. Toks buvo Ukmergėje Vorovjovas. Tai tas buvo tikra Dievo rykštė žmonėms . . . Nu, ir daug *tokių buvo.*

T.R.: Kur dažniausiai partizanai turėdavo savo bunkerius įsiruošę?

E.J.: Miškuose daugiausiai. Kiti ir sodybose, kur nors ten po tvartais. Bet paskutiniu laiku labai jau rusai įsigudino ir išmoko ieškoti: sienas išbarškindavo, dvigubas sienas ir po tvartais bunkerius atrasdavo.

T.R.: Kokius metodus jie naudodavo miškams šukuoti?

E.J.: Iš eilės išsidėstydavo „pagraničninkai", vadinami reguliarios kariuomenės kareiviai, ir šukuodavo. Vieną kartą ir man teko pro tokį šukavimą praeiti. Aš turėjau krepšyje slaptų laikraštėlių ir ant viršaus ar dvi tuščias bonkas pienui. Neva tai pieno einu. Nieko, pažvelgė, matė, kad tuščios bonkos, ir praleido. Tai buvo kareivis prie kareivio tiesiog eilėj. Jie ne tiktai miškus košdavo, bet ir kaimus. Ypatingai kreipdavo dėmesį į vyrus. O čia moterėlė eina, bonkom nešina, tai nepavojinga. Kad būtų pažiūrėję į dugną, tai būtų amen . . .

T.R.: Buvo čia kalbų, kad tam tikrą laiką tautinis pasipriešinimas buvo toks išplitęs ir galingas, kad net gana aukšti sovietiniai pareigūnai faktiškai buvo jų valioje, partizanams tarnavo. Ar Jums teko ką nors panašaus girdėti?

E.J.: Ne, neteko girdėti to. Jeigu ir buvo, mums tokiems eiliniams niekas nepasakė.

T.R.: Valymų neprisimenate, kad būtų iš sovietinės valdžios tarpo?

E.J.: Tai ten jau iš teorijos tie valymai visada būna.

T.R.: Grynai dėl paramos partizanams, sakysim, pašalinimas iš pareigų ar panašiai?

E.J.: Neteko girdėti. Bet pilnai įtikima, kad galėjo taip būti.

T.R.: O kaip iš daugelio metų perspektyvos atrodo Jums šis laikotarpis? Ar toks ginkluotas pasipriešinimas, pareikalavęs tiek daug aukų, save pasiteisino, ar tai buvo beprasmiškas kraujo liejimas? Ar nemanytumėte, pvz., kad deportacijos buvo didesnės vien dėl to, kad sovietams reikėjo pakirsti įsismarkėjusį partizanų judėjimą?

E.J.: Aš manau būtų jie per tą dešimtmetį visus išgabenę, jei niekas būtų nesipriešinęs. Taip kad aš duodu didelį kreditą partizanų veiksmams. Be to, kitos išeities ir nebuvo. Tie žmonės vis tiek būtų žuvę. Ot, kaip čia vieną kartą radau spaudoj parašyta, ar negeriau, kad tie 30,000, sako, kurie žuvo, būtų buvę gyvi ir Lietuvoje. Nu, tai ačiū už locką. Jeigu jie būtų numatę, kad galės likti gyvi ir Lietuvoje, tai jie nebūtų ėję į tą mišką. Vis tiek dar būtume mes tos taikos sutarties ir to Lietuvos atkūrimo laukę ir labai ramiai, ir nesipešdami. Taip kad dabar išvada irgi tokia: dabar, kiek man tenka iš Lietuvos ateinančių žinių patirti, kad vis dėlto ten tas jaunimas užaugo toks, kokio mes nesitikėjom. Ir aš niekada negalvojau, kad ten atsiras šiuo metu dabar ta jaunoji karta tokia patriotiška ir tokia pasiaukojanti. Visiškai be atodairos žmonės eina į tokį pavojų. Nors šiek tiek tas pavojus dabar, žinoma, yra mažesnis. Dabar teisia vienetais metų, nebe dešimtmečiais. Mūsų laikais tai 10 metų, tai buvo „malasročnikas" reiškia mažabausmis. Kaip tas anekdotas sako, kad viršininkas sustatė į eilę kalinius Sibire ten ir klausia: Kiek tu teistas? Kiek tu teistas? Visi po 25-erius. Nu, tai ką jūs padarėt, kad visi po 25-erius? Patį pirmąjį pabaltietį duria pirštu. Tas sako, kad aš nieko nepadariau. Sako, meluoji: jeigu nieko nebūtum padaręs, tai tik 10 būtum galvęs! Taigi, va, kokia padėtis tada buvo. O dabar jau Sadūnaitė gavo 3 metus. Mūsų laikais, manau, ji būtų dingus be žinios.

T.R.: Kiek Jus buvo nuteisę?

E.J.: Dešimt. Aš irgi „malasročniku" buvau. Mažabausmė. Nu, prokuroras reikalavo 25-erių. Kurgi, čia didelis pasitarnavimas buvo partizanams. Žodžiu, kad tas dabartinis jaunimas, man atrodo, tai daigai iš pralieto miškuose partizanų kraujo. Tai yra jų vaikai, jų kaimynai, jų artimi žmonės, kurie vis dėlto eina tuo pačiu keliu, kuriuo ėjo jų tėvai ir broliai.

T.R.: Vienu žodžiu, Jūsų nuomone, jaunoji karta tą partizaninį judėjimą įvertina kaip pozityvią, prasmingą apraišką ir iš jo semiasi sau stiprybės.

E.J.: Taip, aš taip manau.

IŠEIVIJOS LITERATŪRINIS DERLIUS 1981 (III)

ROMANAS IR APYSAKA

Pereitų metų išeivijos sunkiąją prozą dominuoja tie patys vardai, kaip ir gegužės numeryje aptartąją smulkesnę beletristiką: Aloyzas Baronas su romanu *Mirti visada suspėsi* ir Eduardo Cinzo *Mona*, pratęsianti prieš keletą metų išleistą *Raudonojo arklio vasarą*. Nauji tėra tik *Draugo* konkurso laureatų vardai. Su pernai premijuotąja J. Suduvio *Alšėnų kunigaikštyte* užbaigus pernykštę apžvalgą, šiajai lieka 31-jį konkursą visais vertintojų komisijos balsais laimėjęs, impozantiškai plačiapetis Birutės Pūkelevičiūtės romanas *Devintas lapas.*

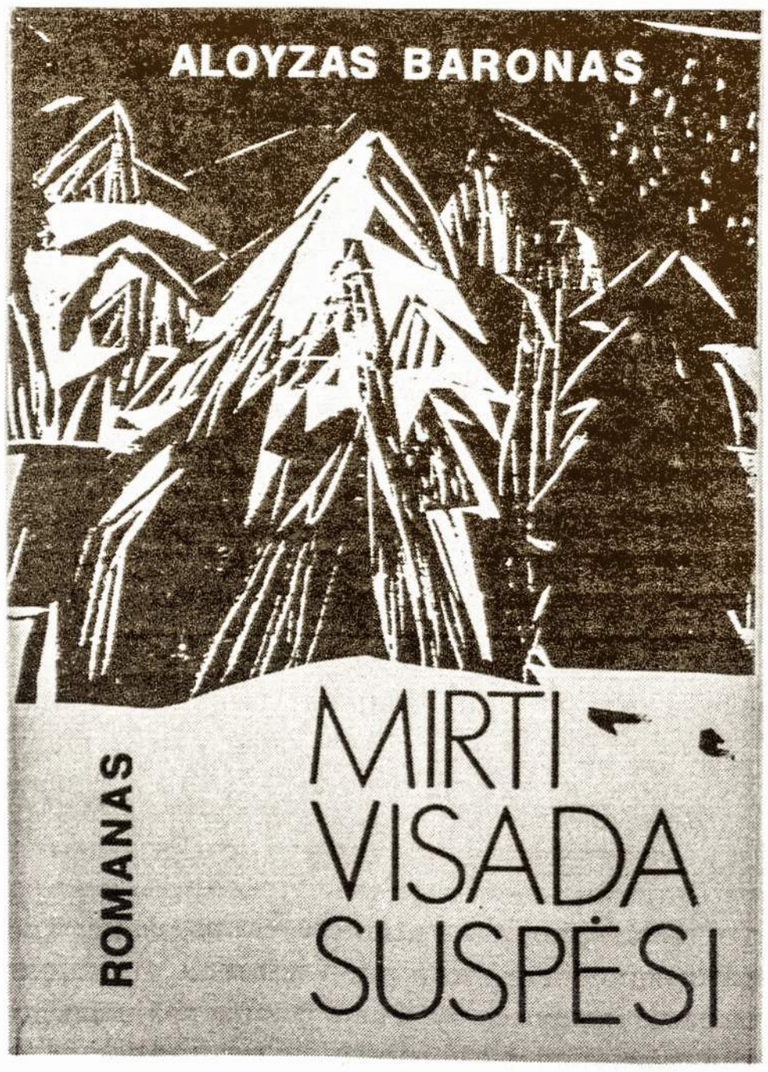

Tiesa, tiek išleistų knygų, tiek ir puslapių skaičiumi ilgojo metražo beletristika būtų vos ne dvigubai gausesnė, įskaičius bene anksčiausiai išleistą, bet, deja, tolokai už literatūros ribų likusį keturių šimtų puslapių Marijos Aukštaitės romaną *Ant marių krašto*, o taipgi ir dar žemesnės literatūrinės kokybės Sofijos Ambrazevičienės autobiografinę apysaką *Lemties sūkury*. Platesnio aptarimo tikrai vertas *Draugo* atkarpoje spausdintas itin aktualios tematikos ir problematikos Jurgio Gliaudos romanas *Atolas—koralų sala,* kuris betgi (kaip iš neseniai ten pat skaityto pasikalbėjimo su autorium paaiškėjo) bus netrukus išleistas atskira knyga, sudarant tada aptarimui žymiai dėkingesnę progą.

1.

Baronas paliečia labai jautrią temą—ar geriau herojiškai mirti, ar perdaug nenusižengiant savo sąžinei ir artimui, leistis į kompromisus ir išlikti nesunaikintam.

(Leidėjai, knygos aplanko paraštėje).

Apie heroiškąjį mūsų partizanų pasipriešinimą po II-jo Pasaulinio karo kraštą vėl okupavusiems bolševikams grožinės literatūros išeivijoje turime tikrai nedaug, ir Aloyzas Baronas su savo romanu *Vėjas lekia lyguma* (1971) šioje tematikoje užėmė gana svarbią vietą. Pernykščiu (jau po autoriaus mirties) išleistu romanu *Mirti visada suspėsi* savąjį įnašą padvigubinęs, A. Baronas neabejotinai atsistojo į pačią pirmąją gretą.

Pirmasis A. Barono šios tematikos romanas užgriebė tik pačius ankstyviausius pokario mėnesius, nors pasipriešinimu ir kovų su okupantais pavaizdavimu apėmė žymiai platesnę panoramą. Naujajame romane vaizduojami keletos žmonių išgyvenimai. Tampriau supainiojami jų tarpusavio

ryšiai, „flash back“ forma ištisais skyriais grįžtama į netolimą praeitį—nepriklausomybės, pirmojo bolševikmečio ir vokiečių okupacijos metus—ir užbaigiama audringo pokario laikotarpio praūžimu ir gyvenimo slinkimu į benormalėjančias vėžes.

Romano herojus medicinos studentas ir partizanas Vytas Matulis, besislapstydamas kartu su savo kovos draugu Alfonsu, prisiglaudžia pas gerai pažįstamą ūkininką Sutkų, kuris juos išduoda rusams. Tačiau jie pasprunka, bet netrukus ir vėl sugaunami. Po ilgesnių tardymų ir teismo, Vytas nubaudžiamas dvidešimt penkeriais metais Sibiro, bet dėl „švelninančių aplinkybių“ byloje paleidžiamas po aštuonerių metų. Grįžta vedęs Sibire susipažintą idėjos draugę, gimtinėje rasdamas gerokai pasikeitusias sąlygas ir kitokius žmones, aiškiai suprasdamas, jog pritapti ir susitaikinti bus neįmanomai sunku . . .

Iš karto matosi, kad A. Baronas siekė objektyviai parodyti heroiško laikotarpio kasdieniškesniąją pusę, vengdamas vien tik tamsių ir šviesių spalvų, naudodamasis daugiau pilkomis, tragiškąją realybę bandydamas atvaizduoti paprastai, tikroviškai, be didesnių perdėjimų ar įprastinio patoso. Nežiūrint autoriaus pastangų savo veikėjams duoti visas žmogiškas dimensijas, jie išėjo plokščiai vienašališki, šabloniškose situacijose veikią skaitytojo lengvai iš anksto atspėjamomis kryptimis, intrigai ar įtampai niekada nespėjant užsimegsti.

Ne vien turiniu, bet ir išraiška nuolat pasikartojantieji, silpnybėmis sužmoginto protagonisto lekštoki svarstymai dažniausiai suvedami į jau knygos pavadinimu nusakytą ir skaitytojo seniai priimtą tezę. Politines ar visuomenines nuotaikas besiaiškinančių trečiaeilių ar vienkartinių personažų retoriški dialogai, publicistiniai išvedžiojimai daugiau charakteringi ne vakarykštei veikėjų, bet šiandieninei autoriaus galvosenai. Autoriui nuo seno būdingi lyriniai įterpimai iki maksimumo sulėtina ir taip jau vėžlio žingsniu vos judantį veiksmą, veikalui jokio pozityvaus įnašo tuo būdu nepadarydami.

A. Baronas, ilgus metus dirbęs išeivių spaudoje, ten keldamas okupuoto gimtojo krašto kasdieniškuosius skaudulius, atrodo, jautė nuolatinę pareigą šiam opiam reikalui atiduoti prideramą beletristinę duoklę. Tačiau geriems norams transformuoti į tolygų meno kūrinį nepakanka vien užsispyrimo, tegul ir gera talento doze sutvirtinto. A. Baronui ypatingai trūksta betarpiško įvykių išgyvenimo ir stipresnio į juos įsijautimo. Išeivijos laikraštininko akiniai rašytojo įžvalgumą, bent šiuo atveju, manyčiau, daugiau slopino negu stiprino.

Aloyzas Baronas, *Mirti visada suspėsi.* Romanas. Aplankas ir viršelis Nijolės Vedegytės-Palubinskienės. Išleido Į Laisvę fondas lietuviškai kultūrai ugdyti, 1981. 264 psl., kaina nepažymėta.

2.

E. Cinzo humanizmas nėra nei sentimentalus, nei triukšmingai įkyrus, juo labiau tolimas vienašališkai ideologijai. Šiuo romanu ir kitomis knygomis, meniškai įkūnydamas spalvingus charakterius, į žmonių galvoseną jis įneša daugiau supratimo ir atlaidumo.

(Pr. Visvydas, *Draugas*, 1982.I.16)

Su *Raudonojo arklio vasara* (1975) išvedus tokį būrį įdomių ir nuostabiai vidiniai turtingų veikėjų, Eduardui Cinzui turbūt pagailo juos, vos suklestėjusius, palikti gyvenimo kryžkelėse, per-

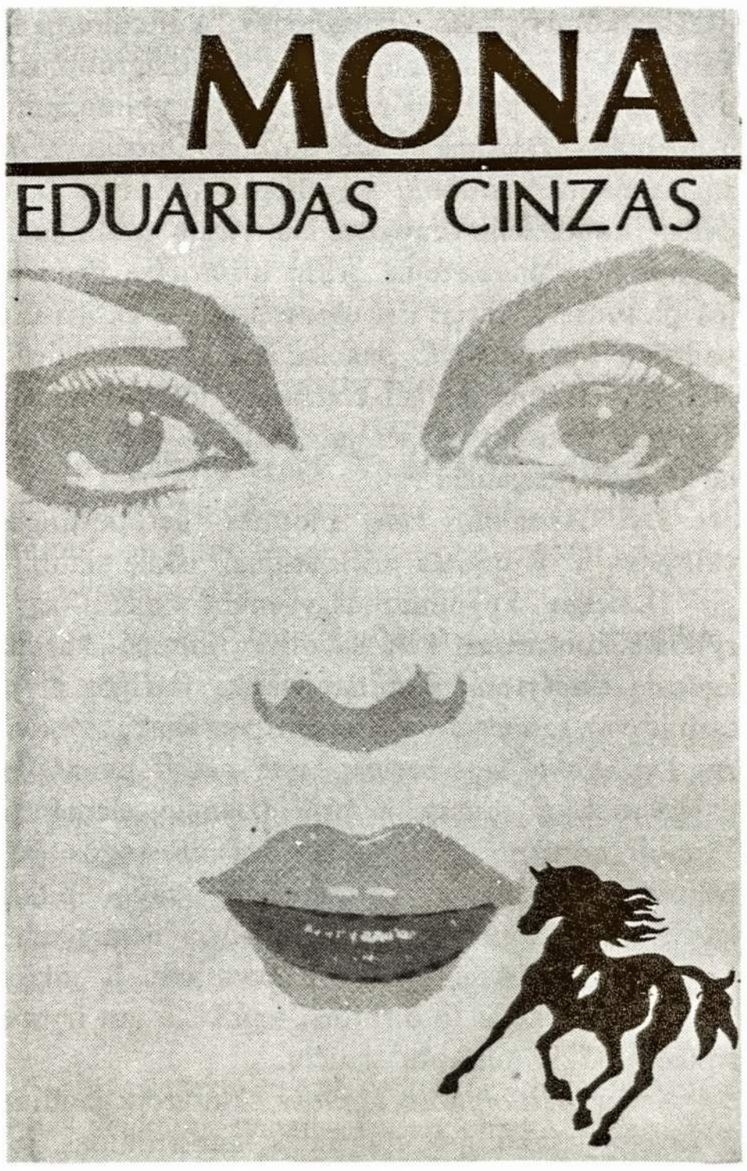

mažai mums teatsivėrusius, nevisai, o gal ir neteisingai mūsų suprastus. Todėl, va, pernai, po šešerių metų, su *Mona* dar kartą pas mus sugrįžta tėvas Lafontas, jau be mero titulo, atsukdamas kitą, sakytum, tėviškąją savo veido pusę. Sugrįžta Žanina, pirmaeilėje pilaitės šeimininkės ir jos paveldėtojo motinos rolėje. Sugrįžta ir jos adoratorius Satyras, savo tamsiųjų aistrų proveržyje (šį kartą jau nebesugrąžinamai) nutraukdamas jų egzistencijų ir savo siūlus . . . Epizodinėse rolėse dar kartą pasirodo ir vaišingoji kavinės savininkė Filonė, ir naująją laimę kito glėbyje suradusi ponia Valerija. O pagaliau ir senasis patriarchas Garmolenas, nepamirštamo įtaigumo scenoje svariai reprezentuodamas senąją Europos ūkininkiją, savo portrete, sakytum, įkūnydamas ir tradicinio Lietuvos ūkininko dalį. Naujajai kartai atstovauti *Monoje* įvedamos trys Monos draugės, Lokio kalvos tarnautojos, savo trumpuose pasirodymuose sugebančios ne tik skaitytoją užintriguoti, bet ir kontrastiškais bruožais išryškinti titulinės veikėjos paveikslą . . .

Ir, žinoma, Mona, *Raudonojo arklio vasaros* gležnutė debiutantė, besąlygiškai išpažinusi savo meilę mūsų tautiečiui, tragiškajam daktarui Dogeniui, ir pasijutusi jo atstumta, dabar—naujomis patirtimis praturtėjusi pilnavidurė moteris . . . Tris metus ji praleido atsiskyrusi nuo pasaulio ir užsidariusi Lokio kalvoje tarnaudama karo veteranų poilsio namuose, o dabar, tėvo kviečiama, sugrįžusi į gimtąjį miestelį klaidžioja praeities pėdsakais, iš naujo įpūsdama toli gražu dar neišblėsusias meilės žarijas . . . Monos atsivėrimas buvusiam savo mokyklos kapelionui senukui kunigui Ledinui (turbūt jautriausiai nupieštam ir pačiam simpatiškiausiam viso dvitomio veikalo personažui) yra neabejotina šio romano viršūnė, užbaigianti Monos portretą gyvybe ir šiluma alsuojančiomis spalvomis.

Kalbant apie veikėjų subrendimą, nepamirština, kad ir autorius su ketvirtąja knyga ateina kaip mūsų vakarykščius lūkesčius (ir iškartinį pripažinimą) pilnai pateisinantis žodžio meistras, skiriantis tolygų ir sąmoningą dėmesį veikalo kompozicijai bei veikėjų psichologinių niuansų išryškinimui. Jo sugebėjimas įsiskverbti į savo sukurtų charakterių vidų, tolygiu subtilumu atskleidžiant tiek vienaspalvį dvimečio „princo“ Klemensuko Lefonto visas aukles savo vaikiškomis užgaidomis sėkmingai šokdinančio, tiek ir rafinuotą surrealisto dailininko Ritmano dvasinį pasaulį, pastato E. Cinzą į pirmaujančių psichologinės beletristikos kūrėjų negausias gretas.

Pačiu akivaizdžiausiu ir lengviausiai autorių išduodančiu E. Cinzo beletristikos bruožu pasidarė jo literatūriškai turtingas sakinys. Jis pasižymi aristokratiška elegancija, barokiniu puošnumu, iš aprašomųjų paragrafų neišskiriant nė veikėjų kalbos. Ji išmarginta originaliais epitetais, šviežiais palyginimais, tinkamai panaudojant ir autentiškumą stiprinantį profesinį leksikoną bei tipišką liaudies išmintį. E. Cinzas atsikratė tuščiaviduriško lyrizmo, nuolat parodydamas skaitytojui kiekvieno sakinio reikalingumą, jį užintriguodamas, jei ne turinio krūviu, tai išraiškos įtaigumu. Kiekvienas jo sakinys yra aiškiai išmąstytas, pasvertas ir tartas su tikslu. Šitokiais dažais nutapyti personažų paveikslai mūsų literatūroje nėra įprasti. Jie išsiskiria ir savo brandumu, ir sudėtingumu. Prasmės krūvis kai kurių personažų dialoguose nekartą gali skaitytojui pasirodyti per sunkus to tipo ar padėties asmeniui. Nevien Lokio kalvos mergvakario dalyvių dialoguose, bet ir romano turinį sudarančiame Monos pasakojime galima pajusti žymiai daugiau patirties ir išminties, negu to parodo dvidešimtmetės merginos, ir tai skaitytojas gali palaikyti paties autoriaus „gudravimu“ (jo paties žodžiais kalbant). Tačiau nuolat gabiai įveldamas intrigos sukūrin, E. Cinzas nesudaro savais personažais perdaug progų panašioms abejonėms. Juo labiau, kad visiems veikėjams bendras gana rafinuotas jų galvosenos lygis, ir skaitytojui jis veikiai pasidaro natūralus.

Eduardas Cinzas, *Mona.* Romanas. Išleido Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas. Aplankas Petro Mikalajūno. Kietais viršeliais, 204 psl., kaina $8.00.

3.

Man patinka posakis, kad žmogus per visą gyvenimą rašo tik vieną knygą ir kad toji knyga būna apie jį patį. Turbūt ir aš galų gale rašau tik apie save.

(Iš pasikalbėjimo su B. Pūkelevičiūte, *Tėviškės žiburiai,* 1982.III.25)

Gyvename krašte, kur kiekvienas pasisekimas ne tik komercijos, bet ir meno srityje yra plačiausiai išnaudojamas. Knygai sukėlus didesnį skaitytojų susidomėjimą, beveik galima tvirtinti, kad bus rašomi ir leidžiami jos tęsiniai, nauji varijantai ar veikalai, sukurti pagal tą patį prototipą.

Mūsiškiu mastu didelio pasisekimo sulaukusiu reikėtų laikyti ir Birutės Pūkelevičiūtės debiutinį romaną *Aštuoni lapai* (1956). *Draugo* konkursą jis laimėjo dar tais laikais, kada jame varžydavosi ir daugiau, ir pajėgesni rašytojai. Jo pirmoji laida buvo išparduota, išeivijos skaitytojų mėgta ir diskutuota; o Lietuvoje, autorės žiniomis, knyga pogrindyje keliavusi iš rankų į rankas . . . Nenuostabu, kad pernai išleistas knygos vertimas į latvių kalbą ir, autorės žodžiais, padvigubinęs jos skaitytojų skaičių, buvo tas „staigus stumtelėjimas“ į seniai mintyse puoselėtą šio pasisekusio kūrinio pratęsimą. Rezultate štai ir turime *Devintą lapą*, paskutinio *Draugo* romano konkurso laimė-

(tęsinys sekančiame psl.)

ROMANAS IR . . .

(atkelta iš 11-to psl.)

toją, taigi jau ir pačiu pirmuoju žingsniu, sakytum, įstojusį į savo pirmtako sėkme paženklintas vėžes.

Abiejų knygų itin tamprų ryšį rodo ir pats naujojo romano pavadinimas, pabrėžiantis ne tik *Aštuonių lapų* tęstinumą, bet ir visišką nuo jų priklausomybę. Neslepia to nė autorė, savo keliuose pasikalbėjimuose (*Drauge, Tėviškės žiburiuose, Dirvoje*) pabrėždama, jog „abi knygas riša" nevien „įvykių tęstinumas ir vardai", bet taipgi panaši struktūra ir „įvykių dėstymas", nors jis *Devintame lape* vykstąs atvirkščiai: „Anksčiau pro įvykius Dancige vaikystės prisiminimais būdavo atsigręžiama į praeitį. Dabar praeitimi tapo ankstyvo pokario metas, kurį prisimena Amerikoje gyvenanti ir prie Michigano ežero atostogaujanti moteris (pusiau aš pati, pusiau mano išmonė)". (*Draugas,* 1982.III.13)

Kiek naujajam romanui bebūtų naudingas jo gretinimas su sėkminguoju pirmtaku, pastarajam jis teatheš vien žalą. Pats svarbiausias ir stipriausiai pagrįstas literatūros vertintojų priekaištas *Aštuoniems lapams* buvo trūkumas organinės visumos, elemento, sulydančio patraukliai parašytus atsiminimus į žanriniai apjungtą literatūros veikalą. *Devintas lapas* šį trūkumą ne tik iš naujo iškelia, bet ir stipriai pabrėžia. Mat, jeigu *Aštuonių lapų* atveju dar galėjai ginčyti, jog pats faktas, kad saulėtos vaikystės akvarelinėmis spalvomis nupiešta naivi mergaitė, likimo įmesta į pragariškomis karo baisybėmis kunkuliuojantį katilą, iš jo išeina subrendusia ir užsigrūdinusia moterimi, yra jau savaime tasai viską apjungiantis elementas, *Devintu lapu* šitokia iliuzija visai sugriaunama. *Aštuonių lapų* herojė Birutė su savo dviem kaunietėm draugėm čia visaip mulkina ir apgaudinėja nugalėtojus „rusų užimtuose Vokietijos plotuose", vikriai išsisukinėdamos iš kebliausių padėčių, kol pagaliau pakelia sparnus į Vakarus. Nei jų veiksmuose, nei žodžiuose jokių Dancigo košmaro patirčių ar per jas pasiekto subrendimo nė iš tolo nesijaučia . . .

Dvi *Aštuonių lapų* plotmės—nerūpestingos vaikystės ar jaunystės prisiminimai, iškilę siaubingų Dancigo apgulimo išgyvenimų metu—savo ryškiais kontrastais kėlė savotišką įtampą, kartais leidusią skaitytojui pamiršti visišką intrigos ar ją tarpusavio santykiais vystančių personažų nebuvimą. *Devintame lape* pasigendame net ir panašaus, paviršutinišką dinamiką prileidžiančio elemento. Pirmoji romano plotmė—Birutės atostogos pas bičiulius Michigano provincijoje savo pilkai kasdieniška monotonija ir detaliausiu nereikšmingų įvykių aprašinėjimu jokių kontrastų ir jokios įtampos nesukelia, o dirbtinai tepakelia jau ir taip išpūstą (472!) puslapių skaičių.

Jeigu *Aštuoniuose lapuose* skaitytoją jaudino ir žavėjo pasakotojos atvirumas, nuoširdumas, jos kartais naivokas, bet visada nesavanaudiškas požiūris į žmogų ir gyvenimą, *Devintame lape* tam jis jau neberas jokio pagrindo, atsidūręs tartum visiškai kitame pasaulyje, kitų žmonių draugijoje. Pirmojo plano Birutė čia jau gudri, apskaičiuojanti, savanaudiška, didžiai savimi pasitikinti ir įnoringa moteris, kurios arogantiškai sarkastiškas požiūris perdažnai peršoka ir į antrąją plotmę. Joje mūsų kaunietės herojės savo išsilavinimu, sumanumu ir drąsa ne tik galvomis, bet ir pečiais iškyla viršum viso nugalėtojų ir nugalėtųjų pasaulio. O tame pasaulyje pilnu žmogum traktavimo nusipelno vien tik patys herojėms artimiausieji, kai visi ruskeliai-puskvailiai, nuspuogusiais arba raupuotais veidais, vokiečiai—visiško pasimetimo naiviausi simboliai, žydai—nepataisomi gobšuoliai, lietuviai — savanaudžiai ir prisiplakėliai, netgi ir tikrieji kultūringųjų Vakarų atstovai „du skurdūs prancūzėliai . . . " (kai vėliau paaiškėjo) ne per daug dideli protuoliai (274). Humanistiškesnio požiūrio prasiveržimai, kuriuose sužibėtų didesnė meilė žmogui ar pastangos jį suprasti, užjausti, šioje stambioje knygoje tėra tikrai reti ir atsitiktiniai epizodai. Jie niekada neišsivysto į prasmingesnį santykiavimą ar literatūriniam kūriniui būtinas kolizijas bei konfliktus.

Nežiūrint stilistiškai išradingo ir šmaikštaus B. Pūkelevičiūtės pasakojimo (šioje knygoje neretai irgi padvelkiančio dirbtinai pertemptu manierizmu), *Devintas lapas* nesudaro įprastiniai apibrėžto literatūrinio žanro veikalo įspūdžio, likdamas spalvingų, bet autorės išmone atskiestų prisiminimų ribose.

Birutės Pūkelevičiūtė, *Devintas lapas*. Premijuotas romanas. Išleido Lietuviškos knygos klubas, 1982. Viršelis dail. Kazio Veselkos. 472 psl., kaina $12.00.

kęstas reikalas

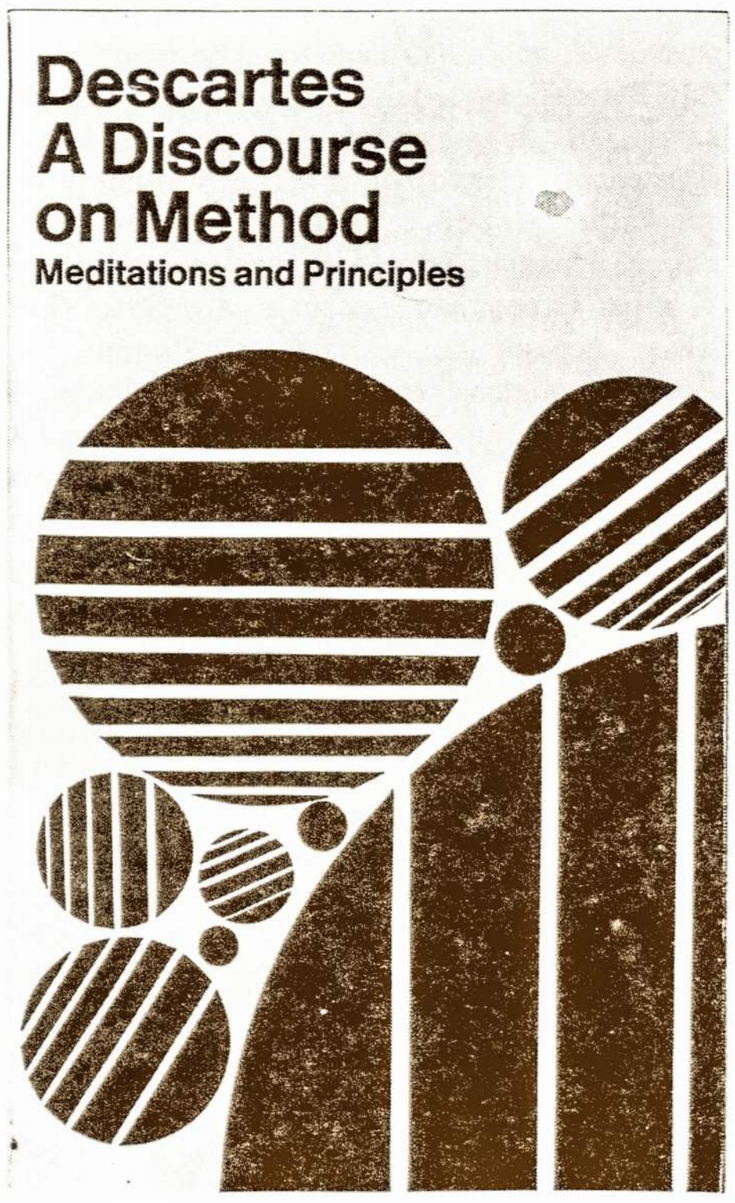

PRAŠOME TALKOS

Du nuostabiai panašūs knygų viršeliai. Angliškosios knygos dailininku nurodytas Trilokesh Mukherjee, gi Pūkelevičiūtės „Devintą lapą" sakosi iliustravęs dail. Kazys Veselka.

Kyla klausimai.

Ar tam žalčiui indui į nagus pakliuvo lietuvių dailininko Veselkos viršelio projektas, kurį pasisavino ir 1978 m. (ar dar anksčiau) už gerą pinigą pardavė Dekarto knygos leidėjui.

O gal eruditas Veselka, besigilindamas į filosofijos klasikus, pastebėjo to angliškojo viršelio grožį ir gilią mintį (devyni skrituliai kaip tik tinka „Devintam lapui") ir tas skolintas rožes 1982 m. paklojo *Draugo* premiją laimėjusiai Birutei Pūkelevičiūtei.

Gal buvo ir kitaip. Laukiame talkos atskleidžiant viršelių autorystės paslaptį.

(db)

ATVIRAI KALBANT

KAM SKAMBA NAUJAS VARPAS?

Neseniai išėjusiame *Varpe* nr. 17 (1980-1981), pirmiausia krinta į akis (ir pradžiugina!) tai, kad ten akyvaizdžiai . . . nėra. Įžangai trūksta kovingo redaktoriaus Antano Kučio vedamojo, visų iečių smaigaliais nukreipto į „bendradarbiautojus" su gimtuoju kraštu (o ypač „akiratininkus"), o turinyje nesimato okupuotos Lietuvos periodikoje susirankiotų ir jų patriotinio turinio pretekstu išspausdintų eilėraščių, kurių autoriai (dėl redaktoriaus nesusigaudymo) iki šiol veik visada pasirodydavo beesą ne tik mažareikšmiai trečiaeiliai poetai, bet taipgi ryškiai užsiangažavę sovietinių idėjų propaguotojai ar ideologiniai svarbių pozicijų veikėjai . . . (Šį kartą originaliajai grožinei literatūrai atstovauja tik du išeivijos poetai: Kotryna Grigaitytė ir Balys Auginas). Taigi, pažanga aiški ir neabejotinai sveikintina!

Iš tikrųjų, pirmieji trys korpusiniai straipsniai gana svarūs ne vien autorių vardais ar temomis, bet ir šviežiu turiniu, požiūriu ar mintimi: P. Joniko „VARPO kova dėl lietuvybės pagrindo—lietuvių kalbos", Juozo Audėno „Sovietinė propaganda ir gyvenimo tikrovė" (pasinaudojant Lietuvos pogrindyje išleistu stambiu A. Tautvydo veikalu „Tarybų Sąjungos komunistų partijos programa ir gyvenimas") ir dr. Kazio Karvelio „40 metų po kūju ir pjautuvu". Daug istoriniai įdomių ir, manau, mažai kam težinomų faktų iškelia Vacys Prūsas prisiminimuose apie savo tetą Emiliją Prūsienę, latviškai rašiusią Žemaitės Šatrijos Raganos, Lazdynų Pelėdos ir Bitės bendraamžę veikėją; mažiau ką naujo atskleidžia

Jono Daugėlos straipsnis „Komunizmo propaganda naujomis gaidomis“ . . .

Tačiau be šaukšto deguto vis dėlto neatsieita nė korpusinėje dalyje . . . Jį ir vėl parūpina (įspėjote!) pats žurnalo red. Antanas Kučys savo straipsniu „Pokalbis apie pliuralistinę visuomenę“, kuriam pretekstą davė prieš pusantrų metų *Drauge* išspausdintas pokalbis su dr. Tomu Remeikiu jo knygos *Opposition to Soviet Rule in Lithuania 1945-1980* pasirodymo proga. Sakau „pretekstą“ dėl to, kad A. Kučys dažniausiai „diskutuoja“ ne su T. Remeikiu, logiškais argumentais paneigdamas jo teiginius, bet su pačiu savimi, su savąja tų teiginių interpretacija, veik visada rodančia aiškų jų nesupratimą ir nenorą suprasti. O nesutikti su dr. T. Remeikiu ar iš jo pasišaipyti, A. Kučys, atrodo, jaučia savotišką pareigą jau vien dėl to, kad pirmasis yra (*horrible dictu*) *Akiračių* redakcijos narys ir Lietuvių Bendruomenės šalininkas! Ne kokios nors „reorganizuotos“, o tiesiog Lietuvių Bendruomenės! Taip ir prireikė A. Kučiui šį savo straipsnį persispausdinti tiesiog iš . .pačių *Naujienų*, kurių objektyvumas, žinoma, niekam abejonių nesukelė . . .

Paminėjus eilę pastaraisiais metais mirusiųjų bendraminčių (V. Čižiūnas, dr. Z. Danilevičius, K. Karazija, N. Rastenis), pereinama į apžvalginę dalį, susidedančią iš dviejų skyrelių: „Mūsų literatūroje“ ir „Gyvenimas ir idėjos“. Išskyrus pirmąjį skyrelį pradedančią, Juozo Audėno parašytą dr. J. Pajaujio knygos *Soviet Genocide in Lithuania* recenziją ir Algirdo Gustaičio straipsnelį apie Česlovą Milašių, visuose kituose šių skyrelių rašiniuose redaktoriui talkininkauja J. Daugėla, pasirašęs maždaug trečdalį apžvalginių tekstų, sakytum, lyg pateisindamas ir juose dažnai vartojama daugiskaitą: „mums atrodo“, „mums paaiškėjo“, „mūsų galva matuojant“ . . .

„Mūsų literatūroje“ paviršutiniškai aptariamos, atrodo, atsitiktinai pasirinktos ar redakcijai leidėjų prisiųstos knygos bei leidiniai, kur tik įmanoma ieškant pritarimo savajai pasaulėžiūrai ar bent nepritariančiųjų pasmerkimo, priešingus atvejus komentuojant su pabrėžtinu šališkumu. Ta prasme tipiškas kad ir okupuotos Lietuvos pogrindyje 1979 m. išleistų dviejų *Varpo* numerių aptarimas, kuriame daugiausiai vietos skiriama suniekinti, atrodo, gana objektyviam (jei ir ne optimistiškam) straipsniui „Žvilgsnis į mūsų išeiviją“ vien dėl to, kad, recenzento spėjimu, jame panaudota medžiaga buvo surasta tokiuose žurnaluose, kaip *Akiračiai* ar *Į laisvę*, su kuriais čionykščiam *Varpui*, žinoma, nepakeliui. Todėl tuojau pat ir pasiskubinama su toliausiai siekiančiomis išvadomis, nežiūrint, kad su straipsniu ar jame iškeltais faktais jos tikrai nedaug ką bendro teturi:

. . . Gaila, kad toks straipsnis pateko į pogrindžio leidinį, dargi „Varpo“ vardu. Vinco Kudirkos varpininkai nebūtų tų pusėje, kurie skleidžia beviltiškumą, nuolaidžiavimo mintis su pavergėjų ištikimaisiais. Varpininkai visada būtų su tais, kurie tiki demokratija ir pliuralistinėje visuomenėje mato geriausią individo teisių apsaugą. Varpininkai, pagaliau, nesiektų laisvei jokio pakaitalo, net ir kultūra vadinamu. (122)

Beje. Apžvalgininkui, atrodo, nepatinka, kad „Lietuvos pogrindyje leidžiamas „Varpas“ save laiko Vinco Kudirkos ir kitų senųjų varpininkų nauja atžala“. Kaip matysime čionykščiai varpininkai yra įsitikinę, jog teisė į tęstinumą priklauso vien tik jiems.

Koks „gyvenimas“ ir kokios „idėjos“ dominuoja paskutinį apžvalginį skyrių, skaitytojas nesunkiai atspės kad ir iš poros jame spausdinamų straipsnelių pavadinimų: „Aukų rinkimas tautos laisvinimui skaldo visuomenę“, „Ar 'Pasaulio lietuvis' tarnauja pasaulio lietuviams?“, „Lūžiai laisvinimo kritikoje“ . . . Argi bereikia aiškinti, kad apžvalgininkai (kaip dera geriems demokratams) juose pasisako **prieš** laisvą aukotojų apsisprendimą, **prieš** visuotinius balsavimus vadovaujantiems organams rinkti, **prieš** VLIKo ar ALTos kritikavimą, **prieš** teisę įvairioms organizacijoms įvairiose vietose rengti Vasario 16-tosios minėjimus, o svarbiausia, žinoma, prieš „AKIRAČIŲ cinikus“, savaime aišku, visada kalbėdami „plačiosios visuomenės“ ar paprasčiausiai „visų“ vardu . . . O kaip gi skaitytojas jiems nepatikės, jeigu:

. . . „Varpas“ nuo pat įsteigimo niekada netarnavo jokiai politinei partijai. Nuo pat pirmojo numerio jis siekė bendrųjų mūsų tautos idealų, puoselėjo demokratijos ir humanizmo idėjas, ragino tautą jo sunkiausiomis gyvenimo valandomis nepalūžti ir išlikti stipriems laisvės aušrai pasitikti. Tais pačiais keliais seka ir šių dienų „Varpas“. (148)

Šiuo paragrafu gal niekas nesuabejotų, jeigu ne tas nelemtas, nepagrįstos pretenzijos ir pasipūtimo pilnas . . . paskutinis sakinys . . .

Algirdas T. Antanaitis

IR TAIP, IR NE

VĖL TA NELAIMINGA TAUTINĖ DRAUSMĖ

VLIKas vėl rado reikalo atgaivinti liūdnos atminties 1966 m. Klivelando nutarimus, varžančius ryšių palaikymą su kraštu ir grasinančius tautine drausme. Tam pagrindą neva davusi Australijos valdžia („vyriausybė“, žiūrėk tu man), atsiklaususi kai kurių baltiečių organizacijų, kaip jos žiūrinčios į santykiavimą su Estijos, Latvijos ir Lietuvos dailininkais ir dainininkais. Tų organizacijų ir Vliko reagavimas į tą atsiklausimą primena pasakėčios kiškelį, kuriam ant uodegos kopūstlapis užkrito. Rodos, reikėjo tik trumpai-drūtai pasakyti: „That's not your business“ ir viskas. Laisvo krašto piliečiai gali santykiauti su kuo nori ir kaip nori, ypač su savo gimtojo krašto žmonėmis, nekalbant jau apie jo menininkus ir solistus.

Tuose Klivelando nutarimuose tarp kita ko skaitome: „Tautinė drausmė reikalauja, kad . . . laisvieji lietuviai santykiuose su okupuotos Lietuvos gyventojais ribotųsi bendravimu tik privačioj asmeninėj plotmėj“. Vadinasi, kaip kokie slapukai už kampo, kad niekas nematytų ir nežinotų. Ar tokius lietuvius dar galima būtų vadinti laisvais? Ar ne laisvesni tada būtų kaip tik tie lietuviai, kurie čia turistais atvažiavę net į bažnyčią nebijo nueiti? Jeigu to iš mūsų reikalauja vadinama tautinė drausmė, tai mat ją velniai, tą drausmę.

Toliau tuose pačiuose Klivelando nutarimuose sakoma, kad „vertinama kiekviena laisvės kovos iniciatyva“, kuri bus suderinta su „laisvinimo veiksnių politika ir taktika“. Kokia yra ta politika ir taktika? Ar ryšių su kraštu suvedimas į užkampinį slapukavimą yra tokia politika ir taktika? Ir kas yra tie laisvinimo veiksniai? Juk vis nauji tokie veiksniai dygsta kaip grybai po lietaus, ir kiekvienas naujas veiksnys, donelaitiškai tariant, į nieką paverčia buvusių veiksnių politiką ir taktiką.

Iš viso nerimtas reikalas kalbėti apie „tautinę drausmę“, „laisvinimo veiksnių politiką ir taktiką“ ir kitus tuščius dalykus. Dar nerimčiau kalbėti apie kažkokias „laisvės kovas“. Laisvės kovotojai yra Lietuvoje, ir mes tik galime jiems šiuo tuo pagelbėti. O pagelbėti jiems galime, ištiesdami duosnesnę ranką, padėdami jų mokslininkams ir menininkams prasiveržti į pasaulį, sudarydami kaip galima jaukesnę atmosferą vieniems su kitais bendrauti.

Žinoma, viso to pagrinde yra lietuvybės išlaikymas mūsų pačių tarpe. Štai kur yra pati didžioji mūsų problema. Ir šiuo atveju mūsų priešas ne ten kažkur toli, bet čia pat pašonėje, Amerikoje. Tas priešas—tai amerikoniškasis nacionalizmas, kuris pastaruoju metu darosi dar grėsmingesnis. Senatorius Hayakawa (pats japoniškos kilmės), net pasididžiuodamas kalba apie visokių kultūrų suliejimą į „vieną ir vienintelę bendruomenę“ ir apie tą didįjį maišalą, kuris yra Jungtinės Amerikos Valstijos“. Nesinorėtų, bet galima būtų tą „the great mix“ versti „didžiuoju jovalu“. Bilingvizmo ar multilingvizmo negali būti nei mokykloje, nei bažnyčioje, greičiausiai nei pačiame gyvenime. Net Genrikas Zimanas (Vilniuje leidžiamo žurnalo *Komunistas* redaktorius—*Red.*) nedrįsta taip atvirai šnekėti kaip sen. Hayakawa.

Štai kur turėtų būti mūsų didžioji laisvės kova ir mūsų politika bei taktika. Štai kur turėtų savo akis nukreipti ir Vlikas, ir Bendruomenė. Štai kur galbūt reikalinga jeigu ne tautinė, tai bent išeiviška mūsų drausmė.

Vincas Trumpa

LAIŠKAI

IR PARIŠO KATINUI SKAMBALĄ

Kaip Perkūnas iš giedro dangaus trenkė 1981 m. *Akiračių* nr. 6 savo straipsniu „Išeivijos literatūra ir premijos“. Taip atviro žodžio mėnraštis ėmė ir parišo katinų katinui skambalą po kaklu. Tikrai, jau seniai „susidarė įspūdis, kad tiek skirstytojai, tiek ir premijos gavėjai priklauso tai pačiai vieni kitais susižavėjusių grupei“ . . .

Vos tik sudarius tada vertinimo komisiją Kalifornijoje, Bostonas, žinant kai kurių komisijos narių artimus ryšius su S. Santvaru, jau iš anksto „paskyrė“ premiją be jokių abejonių S. Santvarui. Spėjimas pasitvirtino . . .

J. Vaičjurgis

Dorchester. Ma.

PRANEŠIMAS

Iš skaitytojų gavome pasiteiravimų dėl dr. Aleksandro Štromo knygos *Political Change and Social Development: the Case of the Soviet Union* užsisakymo. Ji buvo recenzuota *Akiračių* š.m. balandžio numeryje.

Leidėjo adresas yra toks: Verlag Peter Lang, Postfach 277, CH-3000 Bern 15, Switzerland. Knygos kaina 40 šveicarų frankų, įskaitant ir persiuntimą.

DĖL P. LELIO NUOMONĖS APIE A. RUKŠOS KNYGĄ

Nors Petras Lelis sakosi, kad jis nesiima „plačiau analizuoti ir vertinti" dr. A. Rukšos knygos *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės* (II t.), tačiau jis ją visvien gana neigiamai įvertina (*Tėviškės žiburiai*, 1982.IV.15). Jam užkliūva ir gausios išnašos (skaitytojui „tai tik balastas"), jis nelaiko Rukšos karo istoriku, o tik „pedagogu" (!), kuris „retoriškai" (!) dėsto savo tezes. Jam nepatinka, kad Rukša perdaug naudojasi lenkų šaltiniais ir remiasi lenkų istorikais. Esą, Rukša perdaug kalbąs apie visokias lenkų karines formacijas ir apie Panemunės sukilimą („tai šiaudo skaldymas"). Kai kuriais atžvilgiais jis pulk. Petručio atsiminimus vertina daugiau už Rukšos veikalą. Aplamai, P. Lelis norėtų, kad Rukša vietoj 600 puslapių būtų pasikakinęs 300 psl. Beje, jis atitaiso keletą faktinių klaidų, kurių be abejo galima surasti ir daugiau. Netiesa, pavyzdžiui, kad 1831 m. buvo panaikinta Lenkijos karalystė, kad Meierovics buvo kartu ir Latvijos ministeris pirmininkas ir užsienio reikalų ministeris (psl. 260-1) ir t.t.

Vis dėlto nesinorėtų, kad dėl tokios P. Lelio, kaip eilinio skaitytojo, nuomonės ir kiti pro tą tikrai neeilinį veikalą praeitų negirdomis, jo nenusipirkę ir neperskaitę. O jis tikrai to vertas jau vien dėl savo gero inteligentiško stiliaus ir gražios kalbos.

Dr. Antanas Rukša (1900 - 1980)

Nežinau, ką P.L. turi galvoje, sakydamas, kad dr. A. Rukša nėra karo istorikas, o tik pedagogas, kuris „retoriškai" dėsto savo mintis. Jeigu tuo jis nori pasakyti, kad Rukšos knyga yra didaktinio ar propagandinio pobūdžio, tai jis visiškai klysta. Kaip tik Rukšos veikalas pasižymi dideliu objektyvumu. Tuo jis išsiskiria iš daugelio kitų išeiviškų ir tarybinių istorinių veikalų. Tiesiog reikia stebėtis, kaip A.R., tyrinėdamas tokį opų klausimą kaip lietuvių-lenkų santykiai, nepapuola į trafaretinio „klastingojo lenko" ir „skriaudžiamo lietuvio" pinkles. Ir diplomatinę, ir karinę tų santykių pusę jis nagrinėja labai šaltai, atsiremdamas į abejų pusių šaltinius ir literatūrą. Be reikalo P.L. prikiša Rukšai, kad jis perdaug cituoja lenkiškus šaltinius ir autorius. Už tai kaip tik reikia Rukšą pagirti. Tik dėl to ir jo išvados tokios blaivios ir daugumoje teisingos. Įdomu, kad bent pastaruoju metu tokie lenkų istorikai, kaip P. Lossowskis, J. Ochmanskis ir kiti taip pat labai plačiai naudojasi lietuviškais šaltiniais ir literatūra. Dėl to ir jų išvados dažniausiai pasižymi dideliu objektyvumu ir teisingumu. Pavyzdžiui, apie tolerantišką lietuvių laikyseną Vilniuje 1920 m. Rukša kaip tik ir kalba, pasiremdamas prof. P. Lossowskio liudijimu (p. 467). Aplamai, gero istoriko ir gero pedagogo sąvokos viena kitai neprieštarauja.

P. Leliui nepatinka, kad A.R. perdaug plačiai kalba apie lietuvių-lenkų santykių istoriją, kuri esą daugmaž žinoma iš Šapokos, Sruogienės ir Lietuvių enciklopedijos. Kažin? Man atrodo, kad A.R. į šią problemą pažiūrėjo visiškai iš kito taško. Ligi šiol mūsų politinės ir kultūrinės istorijos specialistai daugiasia stengėsi parodyti, kaip šauniai mes stengėmės atsilaikyti prieš lenkėjimo pavojus ir kaip daug lietuvybės ženklų (kalbos, literatūros, liaudies kūrybos, politinės sąmonės) išsaugojome. A.R., priešingai, nebijo pasakyti, kaip toli toji politinė ir ypač kultūrinė lenkų įtaka Lietuvoje buvo nužengusi ir koks pavojus iš tos pusės Lietuvai grėsė. Visiškai teisingai A.R. tvirtina, kaip savo laiku ir kun. K. Prapuolenis tvirtino, kad tas lenkėjimas daugiausia ėjo per bažnyčią ir nuo jos daugumoje priklausomą mokyklą. Norint geriau suprasti lenkų-lietuvių konfliktą Lietuvos nepriklausomybės pirmaisiais metais, reikia būtinai tai turėti galvoje. Kitaip nebus suprantama nei lenkų federalistų (Pilsudskio), nei endekų (Dmowskio) politika, nei peoviakų byla, nei aplamai visos kitos ano meto lietuvių-lenkų problemos. Juk kažin ar ne vienintelis pasaulio istorijoje atvejis, kai viena tauta reiškia pretenzijas į kitos tautos sostinę ir ne visiškai be pagrindo.

Vargu galima A. Rukšą barti už tai, kad jis gana smulkiai nagrinėja įvairias lenkų militarines formacijas Lietuvoje. Apie Lietuvos kariuomenės kūrimąsi platokai kalbėjo pulk. K. Ališauskas *Kovų dėl Lietuvos nepriklausomybės* I-majame tome (Čikaga, 1972). Užtat nebuvo reikalo tai kartoti. Verta tik Rukšą pagirti, kad jis taip rūpestingai surinko medžiagą apie visokias lenkų militarines ir paramilitarines organizacijas ir ją pateikė mūsų skaitytojui. Nors Panemunės sukilimas, kaip ir daug kas anuo metu, atrodė truputį operetiškai, tačiau to sukilimo negalima ignoruoti, ypač turint galvoje, kaip daug dėmesio jam skiria dabartiniai Lietuvos istorikai.

Aplamai, labai teigiamai vertindamas dr. Antano Rukšos veikalą, norėčiau tik papriekaištauti dėl jo gausių išnašų. A.R. tik pirmą kartą cituodamas kokį šaltinį, straipsnį ar knygą duoda pilną jų metriką. Toliau jis pasitenkina tik autoriaus pavarde, arba tik nuoroda „tas pat, ten pat" ir puslapiu. Skaitant dažnai sunku susigaudyti, kas tas „tas pat", arba „ten pat". Ypač su tais autoriais, kurie ne vieną knygą ir ne vieną straipsnį yra parašę.

Nors būdamas klasikinės filologijos specialistas, dr. A. Rukša jau ir anksčiau yra rašęs įvairiais, daugiausia mūsų kultūros istorijos klausimais. Ypač vertingas jo įnašas į Pr. Čepėno redaguotą Lietuvos universiteto istoriją. Dabar pasirodo, kad jis lygiai gerai sugeba gvaldyti politinę, diplomatinę ir militarinę istoriją. Beje, A.R. yra Lietuvos kariuomenės karininkas, savanoris ir kovų su lenkais dalyvis. Tad toli gražu jam ši tema nesvetima. Kai kurie išeivijos istorikai galėtų iš A. Rukšos pasimokyti, kaip reikia susidoroti su viena ar kita istorine tema.

V. Trumpa

NAUJA LINKMĖ SU SENAIS KLIUVINIAIS

Amerikos Lietuvių tautinės-sąjungos valdyba 1982 m. išvakarėse pakvietė visus tautinės srovės Amerikos lietuvius „nevengti diskusijų ir siekti tautinių, intelektualinių pajėgų konsolidacijos" (1981 m. gruodžio 31 d. *Dirva* nr. 51).

Bandydamas pasikliauti Tautinės sąjungos valdybos kvietimu, norėčiau apie vieną kitą man pažįstamą dalyką įnešti daugiau šviesos, kurios pagrįstai pasigenda Vytautas Aleksandrūnas savo rašinyje „Žingsnis pirmyn ir kad nebūtų du žingsniai atgal" (1982 m. sausio 28 d. *Dirva* nr. 4).

Jau seniai reikėjo pervartos. Ji gal ir pavėluota, nes tautinė srovė apžlugdyta ir krinta toliau. Ligi šiol, kaip žinia, jau kuris laikas tautinėje srovėje **nebuvo justi nei visų jungimosi į darnesnį tarpusio santykiavimą, nei atviro ir kolegiško mintimis pasidalinimo**. Mes nemokėjom, o kai kurie ir nenorėjo sudaryti atmosferos vertingesnėms diskusijoms ideologijos bei veiklos klausimais, kas normaliai brangina kiekvienos gyvybingos organizacijos ūgį.

1. LIETUVIŲ TAUTINIS SĄJŪDIS

Lietuvių tautinis sąjūdis, 1951 m. atsikūręs Jungtinėse Amerikos Valstybėse, vykdė tokius uždavinius: a) dalyvavo Lietuvos laisvinimo organizacijose, atstovaudamas tautinei srovei; b) be bendradarbiavimo su Amerikos Lietuvių tautine sąjunga, palaikė ryšius ir su kitų kraštų tautinės srovės junginiais—vienur, kaip su Anglijos ir Kanados tautininkais, per jų organizuotų junginių skirtuosius atstovus, kitur, kaip su Australijos ir Europos (Vakarų Vokietijos) tautininkais, susirašinėjimo būdu aptardamas reikalus su jų junginių vadovybėmis; c) sąlytyje su tautinės srovės junginių, ypač Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos, vadovybėmis formavo tautinės srovės politinę mintį ir ją reiškė Lietuvos vadavimo institucijose (VLIKe, Lietuvos Nepriklausomybės talkoje ir vėl VLIKe).

Vėliau, maždaug nuo 1976 m. pavasario, sąjūdis liovėsi vykdęs tikruosius savo uždavinius. Prakštikai išnyko ryšiai su kitų kraštų tautininkais. Liautasi net kviesti į sąjūdžio valdovybės posėdžius kitų kraštų tautinės srovės junginių atstovus, kurie, manyta, galėtų nepritarti „generalinei linijai". Nebesirūpinta ir tautinės srovės politinės minties formavimu, pasigesta solidarumo, nebesilaikyta nuostatų, mestasi į improvizaciją.

Kanados Lietuvių tautinei sąjungai 1980 m. pradžioje Povilą Ališauską ir mane delegavus lietuvių tautinio sąjūdžio vadovybėn, tuometinė Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos valdyba panūdo išstumti iš sąjūdžio vadovybės kitų kraštų tautinės srovės junginių atstovus, Lietuvių tautinio sąjūdžio naujojo pirmininko veiksena bylojo, kad kitų kraštų tautinės srovės junginių atstovai „reorganizuotam" sąjūdžiui nereikalingi. Todėl mes (Kanados tautininkų atstovai P. Ališauskas ir Br. Nemickas ir Anglijos—K. Bašauskas) iš sąjūdžio vadovybės pasitraukėm, tokiomis sąlygomis negalėdami prisiimti atsakomybės.

Vėliausioji lietuvių tautinio sąjūdžio vadovybė nebevykdė tikrųjų lietuvių tautinio sąjūdžio uždavinių. Nebeturėdama kitų kraštų tautinės srovės atstovystės, nesantykiaudama su po pasaulyje pasklidusiais tautininkais, jų nevienijo ir tautinės srovės politinės minties neformavo. Tai yra viena pačių pagrindinių tautininkų pasimetimo priežasčių. Jau kuris metas nebejutome

olitinio savarankumo. Jo neturėdami, tautinės srovės eikėjai išsivaikšto kur kas sau ar blaškosi, kur vėjas eša. Ir apie Lietuvių fondą pastriksima, ir *Naujienose* utininkų priešo dūdelėn pūstelėjama, tai masonams arbės giesmė užtraukiama, tai reorgai savo pečiais rilaikomi ar ir vėliausiam VLIKo viršūnėj „asmenybės ultui" keliaklupčiaujama. Ne proginis prie kitų prisiplainėjimas, primetinėjamas „generalinės linijos" apologe-ų, bet sava ir savarankiška politinė mintis, apmesta ir tausta visų tautininkų ideologinės mąstysenos tegu ir iek įvairuojančiomis skirtingo atspalvio gijomis, yra kroji mūsų stiprybė. Ji išgelbės tautinę srovę nuo deologinio suskydimo ir jau bauginančios idėjinės eklumos, apsaugos nuo organizacinio sumenkimo ir tuo ūdu užtikrins jos išlikimą.

2. LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS FONDAS

Lietuvos Nepriklausomybės talką sudariusios organizacijos (Lietuvių tautinis sąjūdis, Lietuvos Laisvės ovotojų sąjunga, Lietuvių rezistencinė santvarvė ir ietuvos Atgimimo sąjūdis) 1955 m. įsteigė Lietuvos epriklausomybės fondą Talkos veiklai finansuoti. 1959 m. atsiradus naujai pirmininkei, ėmė reikštis nesutarimai arp Talkos ir Fondo vadovybių. Iš Fondo buvo šminuoti jį steigusių organizacijų **deleguotieji nariai**, ir eikla pasukta kita linkme. Buvo išleistos knygos: Jono iščio redaguotos „Laisvės kovų dainos", dr. Alberto eručio—„Lithuania 700 Years" (kelios laidos).

Be jokio reikalo ir be pagrindo išstūmus Talką udariusioms organizacijoms atstovavusius narius, Fonas visuomeninės atskaitomybės požvilgiu atsidūrė pogrindyje". Imta tvarkytis „šeimyniškai" siaurame raugų ratelyje, ilgiau kaip per du dešimtmečius ebepateikiant viešos pinigų apyskaitos visuomenei.

Tokia „šeimyniška" tvarkysena seniai slėgė ne vieno oro tautininko sąžinę, nes visuomenė, nežinodama tikrosios padėties, Lietuvos Nepriklausomybės fondą laikė ir gal dar tebelaiko tautininkų fondu. Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos seimas, įvykęs Klivelande 1975 m. gegužės 24-25 d., šiuo reikalu priėmė tokią rezoliuciją: „Seimas skatina tautinės srovės atskirus fondus jungtis į vieną bendrą fondą" (1975 m. birželio 20 d. *Dirva*, nr. 48).

Šiąja rezoliucija, neužgaunant anuometinės abiejų organizacijų—ir Lietuvos Nepriklausomybės fondo, ir Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos—pirmininkės, norėta švelniai priminti reikalą išvesti Fondą iš „pogrindžio", įjungiant jį į kurią nors organizaciją, kuri visuomenėj viešai pateikinėja piniginės apyskaitas. Deja, nei Fondas, nei Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos valdybos šios seimo rezoliucijos „nesuprato" ir per ištisus šešeris metus jos nevykdė.

Sykiu su dabartinės Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos valdybos atsišaukimu, *Dirvos* paskelbtasis vedamasis perša ateičiai vis dėlto senąjį „pajėgų konsolidacijos" būdą. Pasitaikančias neigiamybes, girdi, užtenka tik konstatuoti, ir jos nebesikartosiančios, o „pastovus grįžimas prie jau kartą nagrinėtų nesklandumų, kartais netgi dirbtinai palaikoma neigiama įtampa tikrai nėra verta gaišaties ir pajėgų, kurios priešingu atveju galėtų būti pozityvioje veikloje".

Mažne, tą pačią mintį, tik kitais žodžiais, pakartojo ir *Dirvos* redakcijos pastaba po Vytauto Aleksandrūno rašiniu. Čia iš anksto pasisakyta prieš diskusiją. Norima „dar šviesesnės veiklos", bet nenurodoma „neigiamų faktų (ir sąlygų jiems) eliminavimo" būdo. Ir kaip to pasieksime, neišnagrinėję ir tarpusavyje neišsiaiškinę jų kilmės priežasčių?

Tai ta pati „generalinės linijos" apologetų „pajėgų konsolidacijos" samprata, paneigianti Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos valdybos siūlomąjį, mintimis pasikeitimą". Iš tikrųjų tai būtų ne pajėgų konsolidacija, bet senas užmojis jas palenkti ir savęs priderinti kitaip galvojančius, dargi savoje spaudoje užgniaužti ir nutildyti diskusijas apie nesklandumus, neigiamybes, žinoma, nejieškant kelių ir būdo **bendromis pastangomis** visa tai pašalinti.

Senąjį „jėgų konsolidacijos" būdą dar įsakmiau propaguoja 1982 m. sausio 28 d. *Dirvos* nr. 4 greta Vytauto Aleksandrūno rašinio (matyt, jo mintims kiton pusėn atsverti) atspausdintas anoniminis laiškas, atšviečiąs skaitytojams daug kartų skelbtąsias „idėjas". Čia kitoniškai galvojantys irgi apšaukiami „egoistais", „savanaudžiais", be principų ir pavėjui linkstančiais žmonėmis. Jie, šitie nenaudėliai, esą „ . . . silpna veiklą nuoširdžiam tautiniam darbui atsidavusios visuomenės tarpe, pradeda skleisti anarchines tendencijas, paralelizmą, jaučiasi esą virš išrinktų vadovybėn asmenų, bet tačiau atsiduria aklavietėje" . . Maža to, „kai negali valdyti bei vadovauti, tai asmenų suniekinimu mėgina pateisinti savo veiklos ir principų trūkumą . . . ".

Laiškas baigiamas įprastiems pamokslams būdinga išvada: „kad mūsų kovojančių balsas būtų galingesnis—būtina kovojančiųjų (vadinasi, „savųjų"—Br.N.) vieningumas, o visa tai griaunančiųjų (taigi kitaip galvojančių—Br.N.)—visuotina izoliacija". (Visų citatų nei kalba, nei stilius netaisyta.—Br.N.).

Tai „idėjos", kurios, mano nuomone, tikrai išreiškia Vytauto Aleksandrūno pranašautus ir nepageidautus „du žingsnius atgal".

Dirva, užuot propagavusi įsibodėjusį senąjį credo, kuris per kelerius paskutiniuosius metus neabejotinai tik drumstė ir gniaužė tautinę srovę, turėtų labiau pritarti Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos valdybai naujajai linkmei, ją remti ir ugdyti, o ne tramdyti ir visaip atsikalbinėti.

Bronius Nemickas

(Šį straipsnį autorius buvo pasiuntęs *Dirvai*, kuri jį spausdinti atsisakė—*Red.*)

Rinkimus demokratinėje visuomenėje laimi tie, kurie gauna daugiausia balsų. O pralaimima tada, kai balsų permažai. Nors būna kartais ir priešingai . . .

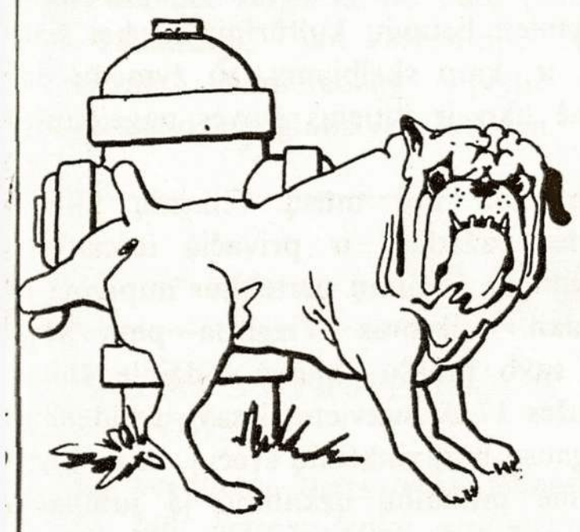

Orausmės sargyboje

DEMOKRATINĖS LINKSMYBĖS

RINKIMAI . . . ANT GARBĖS

Šių metų gegužės 11 dieną taip atsitiko Tautos fondo metiniame suvažiavime. Tiems, kurie nežino kas yra Tautos fondas, galima trumpai paaiškinti, jog tai institucija, kuri finansuoja K. Bobelio Vyriausiojo komiteto veiklą. Susirinkę Tautos fondo nariai pradžioje išrinko naują Fondo tarybą. Rinkimai praėjo sklandžiai ir be staigmenų. Juk žinote, kaip sklandžiai demokratiški rinkimai funkcionuoja, kai kandidatų lygiai tiek, kiek ir reikia išrinkti . . .

Po to kažkas pasiūlė Vyriausiojo komiteto pirm. K. Bobelį išrinkti Tautos fondo garbės nariu. Atrodė, jog ir čia laimėjimas užtikrintas.—Na ir sekasi tiems krikščionims demokratams—geriau net, nei tautininkams po gruodžio 17-tosios perversmo,—pavydžiai sušnabždėjo vienas balsuoti besiruošiąs liaudininkų palikuonis. Pasirodo, jog krikščioniui demokratui Bobeliui laimėjimas užtikrintas: iš 1290 suvažiavime „dalyvaujančių" balsų beveik 850 turi . . . kandidatas į garbės narius. Bereikia tik pabalsuoti.

Būtų viskas laimingai ir pasibaigę, jei kažkoks įtartinas dalyvis (turbūt frontininkas) nebūtų paprašęs balso „dėl tvarkos":

— Tai kaip čia dabar bus? Nejaugi ponas Bobelis, turėdamas du trečdalius balsų, pats save išsirinks garbės nariu? O jeigu, neduok Dieve, apie tokius rinkimus sužinotų *Akiračių* buldogas . . .

Tautos fondo vadai šitokioms politinėms painiavoms nebuvo iš anksto pasiruošę. Tačiau netrukus krūvon susigūžusias politines galvas papuošė mėnuliška šypsena. Ir be žodžių buvo aišku, kad iš keblios padėties surasta saliamoniška išeitis. Vyriausiojo komiteto pirmininkas atsistojęs pareiškė, kad jis nuo balsavimo susilaikysiąs. Garbės nariu, jeigu norės, jį galės išrinkti kiti atstovai.

Gal ir būtų kiti atstovai poną Bobelį išrinkę garbės nariu, jeigu ponas Bobelis būtų turėjęs . . . mažiau balsų. Mat pagal Fondo statutą reikia, kad balsavime dalyvautų bent pusė visų balsų.

Sunku, pasirodo, laimėt rinkimus net ir „ant garbės", kai du trečdaliai demokratijos sėdi vienoje kišenėje.

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., Chicago, Ill., 60629

J. VAZNELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., Chicago, Ill. 60629

SPAUDA — knygos iš Lietuvos — 1602 So. 48th Court, Cicero, Ill., 60650

PARISH LIBRARY, 1465 De Seve St., Montreal, P.Q. H4E 2A8

SPAUDA, 10 John St., Waterbury, Ct., 06702

S. PRAKAPAS, 49 Norseman St., Toronto, Ont., M8Z 2P7

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS/pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... **Valstybė:** ..... **Zip:** .....

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Prenumerata $ 8.00
Auka $.....
Pridedu čekį $.....

PIRMASIS LIETUVOS KULTŪROS ISTORIJOS VISUMOS BANDYMAS

JO AUTORIAI

Praeitais metais Vilniaus „Mokslo“ leidykla išleido knygą „Lietuvos kultūros istorijos bruožai“. Tai stambokas 345 puslapių gausiai iliustruotas veikalas, skiriamas Lietuvos kultūros istorijai ligi aštuonioliktojo amžiaus. Jo parengimu rūpinosi Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institutas. Leidinio redakcinę komisiją sudarė istorikas Mečys Jučas (pirmininkas), filosofijos istorikas Romas Plečkaitis ir kalbininkas Zigmas Zinkevičius. Prieš spausdinant rankraštį peržiūrėjo dr. Bronius Genzelis ir dr. Vanda Zaborskaitė.

Visi tie skambūs vardai gerai pažįstami ne tik savo srities specialistams, bet ir platesnei visuomenei. Jie visi vienokiu ar kitokiu būdu susirišę su Vilniaus universitetu ir Lietuvos mokslų akademija. Žodžiu, prieš išleidžiant į viešumą, veikalas perėjo per kelias daugiau ar mažiau kompetentingas rankas. Užtat jis vertas rimčiausio dėmesio.

Žinoma, kartais ir geriems tėvams gimsta nelabai nusisekęs vaikas. Mūsų liaudis kalba apie devynias aukles ir kūdikį be galvos, o išmintingasis romėnas sakydavo, kad kartais gimdo kalnai, o gimsta tik juoko verta pelytė. Iš anksto galima pasakyti, kad šiuo atveju toks skepticizmas neturi pagrindo.

Be abejo, už veikalo pasisekimą ar nepasisekimą atsako jo autoriai Juozas Jurginis ir Ingė Lukšaitė. Kas šiek tiek seka Lietuvos istoriografiją, tam tie vardai gerai žinomi, ypač prof. Jurginio. Tai senesnės kartos istorikas, atėjęs į istoriją iš žurnalistikos. Sunku būtų pasakyti, koks Lietuvos istorijos laikotarpis ir kokia istorijos šaka jam arčiausia prie širdies. Bet turbūt nesuklysime pasakę, kad jam daugiausia rūpi Lietuvos kultūrinė ir socialinė praeitis. Vieną savo straipsnių rinkinį jis tiesiog pavadino „Istorija ir poezija“. Jis rašė ir apie pagonybės ir krikščionybės santykius, ir apie Renesansą ir humanizmą Lietuvoje. Jo plunksnai priklauso populiari Lietuvos meno istorija ir monografija apie „Balanos gadynės“ autorių garsųjį Mikalojų Katkų. Užtat beveik natūralu, kad Jurginis ėmėsi ir bendresnės Lietuvos kultūros istorijos temos. Šiame veikale jam priklauso du pirmieji skyriai apie Lietuvos Viduramžio ir Renesanso bei Humanizmo kultūros laikotarpį.

Mažiau pažįstama ir daug jaunesnė yra trečiojo skyriaus—vėlyvojo feodalizmo laikotarpio—kultūros istorijos autorė Ingė Lukšaitė. Atrodo, ji yra pasišovusi savo jėgas skirti aplamai Lietuvos kultūros istorijai. Tai labai sveikintinas užsimojimas. Iš kelių jos anksčiau paskelbtų studijinių straipsnių ir iš čia aptariamo veikalo matytis, kad ji gerai sugeba dirbti mokslinį tyrinėjimo darbą. Kol kas ji ribojasi daugiausia reformacijos ir kontrareformacijos laikotarpiu. Reikia tikėtis, kad Ingė Lukšaitė praplės savo tyrinėjimų lauką į visą Lietuvos kultūros istoriją.

KRITINĖS PASTABOS

Susipažinus su šio veikalo autoriais reikia bent trumpai pasvarstyti, kaip jiems šis uždavinys pasisekė išspręsti. Teisingai jie pasielgė, pavadindami savo darbą Lietuvos kultūros istorijos bruožais. Pilnai kultūros istorijai dar trūksta daug parengiamųjų darbų. Neaišku tik, kodėl autoriai sustojo ties XVIII amžiaus pradžia. Nei politiniu, nei, juo labiau, kultūriniu atžvilgiu XVIII a. pradžioje neįvyko nieko tokio, kas įgalintų nuo čia pradėti naują Lietuvos kultūros istorijos laikotarpį. Logiškiau būtų buvę pirmąją dalį pratęsti ligi XVIII a. pabaigos, o su XIX a. pradėti naują, jau ne tik Lietuvos, bet ir lietuvių tautinės kultūros laikotarpį. Beje, nei leidėjai, nei autoriai kol kas nieko nesako, ar tie Lietuvos kultūros istorijos bruožai bus tęsiami ligi šių laikų.

Pavadinome šį Jurginio ir Lukšaitės darbą pirmuoju bandymu. Iš tikrųjų pirmuoju gal reikėtų laikyti Simono Daukanto „Būdą“, o antruoju—prof. Mykolo Biržiškos dvitomį „Lietuvių tautos kelias“, išleistą išeivijos pastangomis po II pasaulinio karo.

Būtų galima ginčytis su „Bruožų“ autoriais, ar tikslinga visą jų aptariamą laikotarpį vadinti feodalizmo epocha. Feodalizmas būdingas tik Vakarų Europos Viduramžiui. Jis mažiau tinka Rytų Europos ir Rusijos viduriniams amžiams. O jo perkėlimas į naujuosius amžius visiškai nepateisinamas. Net Prancūzija, tikrasis feodalizmo lopšys, savo XVII-XVIII a. istorijos nevadina feodalizmo gadyne. Senosios santvarkos, senojo režimo (*ancien régime*) sąvokos čia daug geriau tinka. Markso ir Engelso „autoriteto“ čia toli gražu nepakanka.

Teisingai mūsų autoriai kalba apie Lietuvos, ne lietuvių tautos kultūrą. Jeigu tautinės kultūros sąvoka iš viso truputį atsiduoda provincializmu, tai ką kalbėti apie anuos amžius, kada tautinės kultūros nei idėja dar nebuvo gimusi. Kas liečia ano meto Lietuvos kultūrą, ji buvo labai universali. Visi didieji ano meto idėjiniai ir religiniai sąjūdžiai rado atgarsį Lietuvoje. Čia, bet abejo, didelį vaidmenį suvaidino Vilniaus ir Karaliaučiaus universitetai, kurių reikšmės mūsų autoriai nevengia pabraukti.

Reikia pagirti mūsų autorius už labai skrupulingą ir išsamų pirminių istorinių šaltinių ir literatūros panaudojimą. Ingė Lukšaitė neretai net griebiasi archyvinių dokumentų savo tezėms paremti. Gal tik čia galima padaryti mažą

priekaištą, kad ne visados tie istoriniai šaltiniai kritiškai įvertinami. Tai ypač taikintina Jurginiui. Jis, pavyzdžiui, gana plačiai cituoja Herberšteino Gvagninio, Mykolo Lietuvio, Lasickio ir kt. liudijimus apie XVI a. lietuvių gyvenimą, beveik visiškai nekvestijonuodamas, kaip gerai jie tą gyvenimą pažino, arba kokių propagandinių tikslų jie siekė. Fantazija tada galbūt dar labiau buvo paleidusi savo apyvarus negu dabar.

Tačiau aplamai, šį pirmąjį Lietuvos kultūros istorijos visumos bandymą reikia vertinti teigiamai. Kaip teisingai pastebėjo Marcelijus Martinaitis savo recenzijoje (*Literatūra ir menas*, 1982.II.27) toji knyga ypač padės apsisaugoti nuo vadinamo „vertikalaus provincializmo“, užsisklendžiant tik dabartyje ir nesigilinant į savo kultūros senas klasikines ištakas.

Vincas Trumpa

NUSTELBĖ VISUS PAGERBIMO ŽYMENIS

Prisiminę visas šiemet atšvęstas sukaktis, pagerbimus ir išdalintas premijas, galėtume tarti, kad 1982-rieji yra išeivijos dailiojo žodžio ir kitų menininkų šlovės metai. Juk ta proga LB, turbūt

Su tikra šlovės lenta! (Nuotrauka K. Daugėlos)

pritrūkusi seniau nukaltų medalių, prisigamindino net garbės lentukių, kuriomis buvo apdovanoti kone visi įžymieji lietuvių kultūrininkai bei šiaip sau žmonės, ir, kaip skelbiama, tų žymenų dar geroka rietinė liko ir kitiems šlovės pageidautojams.

Pasirodo, kad toji mūsų veiksnių kilnios idėjos žiežirba pažadino ir privačią iniciatyvą. Kadangi fabrikinių gaminių perteklius nupigina jų vertę, tai dail. Viktoras Vizgirda pats savo rankomis ir savo pjūklu išpjovė didžiulę **šlovės lentą** ir, gegužės 17 d. sukvietęs į savo rezidenciją Cape Cod'e gausų būrį rinktinių svečių, iškilmingai ir su tradicine prakalba užkabino ją jubiliatui rašytojui Antanui Gustaičiui ant kaklo. Tuo buvo neorganizuotos visuomenės vardu premijuotas ir naujausias šio poeto satyrinių eilėraščių rinkinys „Ko liūdi, putinėli?“, ir įvertinti autoriaus nuopelnai, ilgus metus tyrinėjant mūsų išeivijos herojų išeiginio rūbo sudriskusį pamušalą.

Šioji stambi ir ąžuolinė dievdirbio skaptuko kūrybos šlovės lenta yra žymiai brangesnė už LB fabrikinę. Ji sveria 12 svarų ir tinka šiam satyrikui ne tiktai kaip **lygesniam** tarp lygių apsireikšti rezidenciniuose baliuose, bet ir ateityje tvirtai užsikalti nuo priešų balsų savo grabo galvugaliui.

Be to, lentos įteikimo puotoje Viktoras ir Elena Vizgirdai svečius net karališkiau pavaišino negu Los Angeles milijonieriai.

(k.d.)